

Formulating Urban Design Strategies for Developing a Creative Urban Neighborhood from a Functional-Spatial Perspective – Case Study: Sang-e Siah Neighborhood, Shiraz*

Fatemeh Shams^{1,**}, Mohamad Reza Pourjafar^{2,}, Narges Pirahmadian^{3,}

1. PhD candidate in urban planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. MA in urban Design, Eram Higher Education Institute, Shiraz, Iran.

ABSTRACT

The creative city theory tries to describe a quality that makes the mental image of a city more beautiful for citizens. The purpose of presenting the concept of quality of life in this theory is to modify the evolution of urban development from the concept of quantitative growth to sustainable urban development. In fact, urban creativity as a strategic approach can affect the qualities of living in the city. Therefore, the main purpose of this research is to present a strategy for realizing the idea of a creative city in urban neighborhoods and selecting the desired strategy. In order to achieve the research objective, the descriptive-analytical research method and the research methods of questionnaire, interview and observation were used. The statistical population of the research is all residents of Sang-e Siah neighborhood, which were equal to 6355 based on the study plan of the neighborhood zoning of Shiraz, and urban design experts. In the citizens group, a sample size of 363 people was selected by simple random selection using the Cochran formula, and in the experts group, 30 experts were selected. In this paper, the SWOT model and the Quantitative Strategic Planning Matrix (QSPM) were used to analyze the data and prioritize the strategies. Based on the results obtained from the SWOT model, the position of the creative city indicators in the functional-spatial dimension in the studied neighborhood is in a competitive position, considering all the factors obtained. The results obtained from the QSPM show that among the five important strategies, the strategy of strengthening local green spaces in order to increase the presence of people and strengthen social interactions among residents is recognized as the best strategy with the highest score.

Highlights

- The components of creative infrastructure, functional diversity, communications, and historical heritage recreation constitute the elements of the functional-spatial dimension of the creative city.
- The status of the creative city indicators in the functional-spatial dimension in the Sang-e Siah Neighborhood of Shiraz is in a competitive position.
- Increasing presence and strengthening social interactions of residents and promoting readability are at the top of the prioritized strategies of the Sang-e Siah Neighborhood.

ARTICLE INFO

| | |
|------------------|------------|
| Received | 2024/06/24 |
| Revised | 2024/07/10 |
| Accepted | 2024/07/25 |
| Available Online | 2024/09/17 |

Keywords

Creative city
Urban Neighborhoods
SWOT Model
Quantitative Strategic Planning Matrix
Sang-e Siah Neighborhood Shiraz



© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Shams, F., Pourjafar, M. R., & Pirahmadian, N. (2024). Formulating Urban Design Strategies for Developing a Creative Urban Neighborhood from a Functional-Spatial Perspective, Case Study: Sang-e Siah Neighborhood, Shiraz. *International Journal of Iranian Urban design studies*, 1(1), 5-32.

* This article is extracted from the master's thesis of the author Narges Pirahmadian, titled 'Measuring and Evaluating Creative City Indicators in Urban Neighborhoods with Emphasis on the Functional-Spatial Dimension Case Study: Sang-e-Siah Neighborhood of Shiraz City, supervised by the first author at Eram Higher Education Institute of Shiraz.

** Author Corresponding:

Email: f.shams@modares.ac.ir

Introduction: Today, the creative city is primarily defined as a place of attraction and display, where cultural and creative resources are primarily considered as “wealth generators.” Accordingly, the idea of the creative city is being developed on various scales to attract investors, businesses, skilled workers, and visitors, and to enhance the image of the city.

The effective role that the idea of the creative city can play, especially with its emphasis on cultural drivers and creative industries as drivers and enhancers of local economic performance, has led communities to increasingly pursue innovative perspectives in this area. This is pursued with much greater strength and attention in areas of historical value.

Creative cities are defined as a context that has adequate and adequate infrastructure to attract and nurture creative and talented individuals, and by utilizing the capacities and potentials of existing places and human capital, they take steps to improve the quality of life as a principle that is particularly emphasized in the creative city approach; Therefore, the need to address it, especially at the micro-local levels, is always felt.

Therefore, in this article, after examining the indicators of the creative city in various dimensions, strategies have been presented to strengthen the factors affecting the creation of creativity in urban neighborhoods, in order to provide a basis for improving the quality of life in urban neighborhoods. For this purpose, Sang-e Siah Neighborhood, which is one of the historical neighborhoods of Shiraz, has been selected as a case study. A historic neighborhood that in the past was characterized by the existence of various architectural identities within the spaces, the importance of access and transportation in the past, the existence of various urban landmarks, and in general the existence of numerous historical, religious, social, etc.

values, but now, due to several reasons, including the organic texture of the street network, the deterioration of existing units, the lack of attention to places with historical and cultural value and their potential to attract people, the weakness and absence of appropriate infrastructure, and numerous environmental, social, cultural and economic problems, is undergoing a downward trend in terms of quality of life.

The combination of these factors has caused a decrease in desirability and vitality, and as a result, it has not responded to the needs of residents and has lost its former efficiency. Therefore, the main question of the research is defined as: What are the strategies for developing a creative urban neighborhood from a functional-spatial perspective? In order to answer this question, first, the research literature is reviewed, then the research methodology is introduced, followed by a description of the discussion and findings, and finally, conclusions and strategies are presented.

Materials and Methods: The present study used descriptive-analytical and case study research methods and questionnaire, interview and observation research methods to present and prioritize effective strategies for creating creativity in urban neighborhoods in order to improve and promote the quality of life.

The sample of this study included residents of Sang-e Siah Neighborhood, which was 6355 people based on the study plan of neighborhoods in Shiraz, and urban experts and planners who were fully familiar with the current situation of the neighborhood.

In the citizens group, using the Cochran formula, the sample size was 363 people by simple random selection, and in the experts group, 30 people were selected as samples. In this study, an integrated analysis of the status of creative city indicators in Sang-e Siah Neighborhood at different levels was conducted using the SWOT model.

A questionnaire consisting of 43 questions, which included 13 components in accordance with the criteria identified for the creative city in the theoretical foundations of the research, was prepared. After its validity was confirmed using the opinions of experts, the reliability of the questions was first calculated for the entire questionnaire and then for each component separately with Cronbach’s alpha.

Given that Cronbach’s alpha, indicators obtained above 0.7 have appropriate reliability. According



to the aforementioned field studies, strengths, opportunities, threats, and weaknesses in the Sang-e Siah Neighborhood were identified and experts were asked to weight each of the identified internal or external factors based on their importance.

After that, matrices for evaluating internal and external factors in the field of realizing the idea of the creative city in the studied neighborhood were formed, and strategies were adapted and determined, and the category of strategies with higher implementation priority was selected. Next, experts were asked to determine the weight of attractiveness of each strategy from the set of selected strategies in relation to its constituent factors. The results of these actions were presented in a quantitative strategic planning matrix, and the identified strategies were prioritized based on that.

Findings: After extracting the strengths and weaknesses, threats, and opportunities of the Sang-e Siah Neighborhood of Shiraz at different levels and with a multifaceted approach, common and similar items were categorized and then, with the help of the weighting technique, the axes and items were ranked. In fact, coefficients were calculated for each item according to its importance and probability of existence or occurrence.

Thus, some ambiguous items were removed from the list and the rest were prioritized and ranked. In general, 35 internal factors (including 9 strengths and 26 weaknesses) and 39 external factors (including 17 opportunities and 22 threats) were identified. According to experts, among the strengths, the presence of valuable historical elements has the highest final score with a score of 0.13875.

Visual pollution caused by the disturbance of facades with a final score of 0.0504 is considered the most severe weakness. Also, among the external factors, the possibility of changing the use of old buildings to night uses such as ecotourism accommodation, restaurants and cafes with a final score of 0.13125 is the most effective opportunity and the inability of emergency vehicles to access the interior of the context with a final score of 0.04515 is considered the strongest threat.

The total score of the evaluation matrix of internal factors of the Sang-e Siah Neighborhood of Shiraz is 2.86043 and external factors are 2.98996. Considering the total final scores of internal and external factors, it can be said that competitive strategies are the first priority in order to achieve the best results in achieving the research objectives.

Discussion and Conclusion: What was examined in this research was the assessment of the status of the historical Sang-e Siah Neighborhood, Shiraz as a valuable area and a basis for realizing many of the ideals of the Creative City idea, from the perspective of the indicators of this idea. In line with the integrated analysis, the SWOT model and the quantitative strategic planning matrix were used by questioning the residents of the neighborhood as well as urban design experts.

According to the detailed analyses conducted, the Sang-e Siah Neighborhood, despite having many potential capacities and facilities, faces many threats from the perspective of the indicators of the development of the Creative Neighborhood, which adopting an appropriate strategy to overcome them can lead the situation to a desirable direction.

In a general summary, the strategies for using the sense of belonging of neighborhood residents to protect the neighborhood and use the existing potential to strengthen the participatory role of people in the development and improvement of the neighborhood, the presence of landmarks of the city and the culture of the region to create a desirable mental image, the creation of urban spaces with the capacity to attract and retain the creative urban classes, the prediction of service uses that guarantee the continued creative presence of citizens, the creation of a variety of uses and activities to respond to a diverse range of citizens, the existence of active frontages and the creation of leisure spaces and informal environments for the use of different age groups, the improvement of the quality of public areas as places that give identity, and the use of artists and their artistic expressions in the urban landscape can be key to creating creativity in historic neighborhoods.



Declarations

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest related to this research.

Funding

This research did not receive any financial support from governmental or private organizations.

Informed Consent

All participants in this study provided their informed consent in writing.

Authors' Contributions:

Conceptualization and study design: Fatemeh Shams; data collection and management: Narges Pirahmadian; data analysis and interpretation: Fatemeh Shams and Narges Pirahmadian; visualization: Narges Pirahmadian; drafting the initial manuscript: Narges Pirahmadian; manuscript review and revision: Mohammadreza Pourjafar and Fatemeh Shams; research project management: Mohammadreza Pourjafar and Fatemeh Shams; validation and final approval: All authors approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments:



The authors sincerely thank the residents of Sang-e Siah neighborhood in Shiraz for their cooperation in providing the required information.

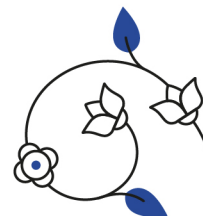


References

1. A Creative City Task Force (CCFT). (2008). *A creative city task force report*. London.
2. Anttiroiko, A. V. (2014). Creative city policy in the context of urban asymmetry. *Local Economy*, 29(8), 854–867. <https://doi.org/10.1177/0269094214542051>
3. Borén, T., & Young, C. (2016). Conceptual export and theory mobilities: Exploring the reception and development of the creative city thesis in the post-socialist urban realm. *Eurasian Geography and Economics*, 57(4–5), 588–606. <https://doi.org/10.1080/15387216.2016.1167957>
4. Bowitz, E., & Ibenholdt, K. (2009). Economic impacts of cultural heritage—Research and perspectives. *Journal of Cultural Heritage*, 10, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2009.03.002>
5. Cerisola, S., & Panzera, E. (2021). Cultural and creative cities and regional economic efficiency: Context conditions as catalyzers of cultural vibrancy and creative economy. *Sustainability*, 13(13), 7150. <https://doi.org/10.3390/su13137150>
6. European Commission. (2010). *Green paper—Unlocking the potential of cultural and creative industries*. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1cb6f484-074b-4913-87b3-344ccf020eef/language-en> (accessed on December 8, 2018).
7. Faggian, A., Partridge, M., & Malecki, E. (2017). Creating an environment for economic growth: Human capital, creativity, or entrepreneurship? *International Journal of Urban and Regional Research*, 41, 997–1009. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12501>
8. Fleming Creative Consultancy. (2015). *Cultural and creative spillovers in Europe: Report on a preliminary evidence review*. Retrieved from https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/Cultural_creative_spillovers_in_Europe_full_report.pdf (accessed on June 24, 2021).
9. Florida, R. (2003). Cities and the creative class. *City & Community*, 2(1), 3–19. <https://doi.org/10.1111/1540-6040.00034>
10. Freestone, R., & Gibson, C. (2016). The cultural dimension of urban planning strategies: An historical perspective. In *Culture, urbanism and planning* (pp. 21–41). Routledge.
11. Gertler, M. S. (2004). *Creative cities: What are they for, how do they work, and how do we build them?* (pp. 1-13). Canadian Policy Research Network, Family Network.
12. Grodach, C. (2017). Urban cultural policy and creative city making. *Cities*, 68, 82-91. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.05.013>
13. Hani, U., Azzadina, I., Sianipar, C. P. M., Setyagung, E. H & Ishii, T. (2012). Preserving cultural heritage through creative industry :A lesson from Saung Angklung Udjo. *Procedia Economics and Finance* 193-200, 4, . [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00330-4](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00330-4)
14. Hatuka, T., Rosen-Zvi, I., Birnhack, M., Toch, E., & Zur, H. (2018). The political premises of contemporary urban concepts: The global city, the sustainable city, the resilient city, the creative city, and the smart city. *Planning Theory & Practice*, 19(2), 160-179. <https://doi.org/10.1080/14649357.2018.1455216>
15. Jackson, M. R., Kabwasa-Green, F., & Herranz, J. (2006). *Cultural vitality in communities: Interpretation and indicators*. Culture, Creativity and Communities Program, Urban Institute. Available online at <https://www.urban.org>
16. Karvelyte, K. (2017). *Making a creative city with Chinese characteristics: Perspectives from Shanghai, Hong Kong, and Taipei* (Doctoral dissertation, University of Leeds). <https://etheses.whiterose.ac.uk>
17. Kozina, J., Bole, D., & Tiran, J. (2021). Forgotten values of industrial city still alive: What can the creative city learn from its industrial counterpart? *City, Culture and Society*, 25, 100395. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2021.100395>
18. Landry, C. (2012). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Routledge.
19. Lazzaro, E. (2021). Linking the creative economy with universities' entrepreneurship: A spillover approach. *Sustainability*, 13, 1078. <https://doi.org/10.3390/su13031078>
20. Light, D., Crețan, R., Voiculescu, S., & Jucu, I. S. (2020). Introduction: Changing tourism in the cities of post-communist Central and Eastern Europe. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22, 465-477. <https://doi.org/10.1080/19448953.2020.1787577>
21. Markusen, A., & Nicodemus, A. G. (2018). Creative placemaking: Reflections on a 21st-century American arts policy initiative. In *Creative placemaking* (pp. 9-27). Routledge.
22. Monclús, J., & Medina, C. D. (2017). Urbanisme, Urbanismo, Urbanistica: Latin European Urbanism. In *The Routledge handbook of planning history* (pp. 147-160). Routledge.
23. Montalto, V., Moura, C. J. T., Langedijk, S., & Saisana, M. (2019). Culture counts: An empirical approach to measure the cultural and creative vitality of European cities. *Cities*, 86, 167-185. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.09.011>
24. Orankiewicz, A., & Turała, M. (2021). Exploring paths to creative city emergence: The example of three Polish cities. *Regional Science Policy & Practice*, 13(3), 659-672. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12424>
25. Petit, S., & Seetaram, N. (2018). Measuring the effect of revealed cultural preferences on tourism exports. *Journal of Travel Research*, 58, 1262-1273. <https://doi.org/10.1177/0047287518800387>
26. Pięt, A. (2024). Use diversity in shaping vivid housing neighbourhoods on the example of Eindhoven. *Środowisko Mieszkaniowe/Housing Environment*.



- 
- 
27. Prayudi, P., Ardhanariswari, K. A., & Probosari, N. (2024). Destination branding management: The role of ministry of tourism and creative economy development in creating a creative city in Indonesia. In *2nd International Conference on Advance Research in Social and Economic Science (ICARSE 2023)* (pp. 171-181). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-94-6239-526-5_19
 28. Rafieian, M., & Shabani, M. (2015). Analysis of urban creativity indicators in the settlement system of Mazandaran Province. *Geography and Urban-Regional Planning*, 5 (16), 19-34. [In Persian].
 29. Ratiu, D. (2013). Creative cities and/or sustainable cities: Discourse and practices. *City, Culture and Society*, 4, 125-135. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2013.04.003>
 30. Redaelli, E. (2011). Analyzing the creative city governance: Relational processes in Columbus, Ohio. *City, Culture and Society*, 2, 85-91. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2011.10.001>
 31. Redaelli, E. (2016). Creative placemaking and the NEA: Unpacking a multi-level governance. *Policy Studies*, 37(4), 387-402. <https://doi.org/10.1080/01442872.2016.1188903>
 32. Richards, G., & Hannigan, J. (2017). *The SAGE handbook of new urban studies*. Sage Publications Ltd.
 33. Sarvar, R., & Khodaei, Y. (2016). Creative cities: A new approach to sustainable urban development. International Conference on Research in Science and Technology, Karin Institute of Superior Conferences. [In Persian].
 34. Sasaki, M. (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. *Cities*, 27, S3-S9. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.03.002>
 35. Scott, A. J. (2006). Creative cities: Conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 28(1), 1-17. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2006.00256.x>
 36. Segovia, C., & Hervé, J. (2022). The creative city approach: Origins, construction and prospects in a scenario of transition. *City, Territory and Architecture*, 9(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s40410-022-00151-0>
 37. Shahabian, P., & Rahgozar, A. (2012). The connection between creative environments and the city. *Manzar*, 4 (19), 67-73. [In Persian].
 38. Sheikh Azami, A., & Najm, F. (2019). An introduction to creative cities and urban quality of life. 1st International Conference and 2nd National Conference on Knowledge-Based Urban Planning, Architecture, Civil Engineering, and Art, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran. [In Persian].
 39. Trip, J. J., & Romein, A. (2010). Creative city policy: Bridging the gap with theory. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(4), 395-408. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00626.x>
 40. UNCTAD. (2008). *Creative economy report 2008*. United Nations Conference on Trade and Development. Available online: http://unctad.org/en/docs/ditc20082cer_en.pdf
 41. Vanolo, A. (2008). The image of the creative city: Some reflections on urban branding in Turin. *Cities*, 25, 370-382. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.08.001>
 42. Whiting, S., Barnett, T., & O'Connor, J. (2022). Creative City RIP. *M/C Journal*, 25(3). <https://doi.org/10.5204/mcj.2778>



Note for Readers:

This paper contains an identical English abstract in two sections:

Abridged Paper: To provide an overview for international readers.

Persian Section: To meet the standardized structure of Persian academic publications.

This repetition is intentional to ensure alignment with academic standards and facilitate readability for both audiences. Readers are encouraged to review the full paper for comprehensive details.

یادداشت برای خوانندگان:

این مقاله شامل یک چکیده انگلیسی در دو بخش است:

بخش Abridged Paper: برای ارائه یک دید کلی به خوانندگان بین‌المللی.

بخش فارسی: به منظور رعایت استانداردهای ساختار مقالات علمی فارسی.

تکرار این چکیده، با هدف انطباق با استانداردهای علمی و تسهیل مطالعه برای هر دو گروه از مخاطبان طراحی شده است. خوانندگان می‌توانند برای دریافت جزئیات کامل، به متن اصلی مقاله مراجعه کنند.

© [2025] by the author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). The authors retain copyright, and this work may be shared and redistributed with proper attribution.

License link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>



© [۲۰۲۵] نویسنده(گان). این مقاله تحت مجوز Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) منتشر شده است. نویسنده(گان) مالک حقوق

مادی و معنوی اثر خود هستند، و این مقاله می‌تواند با ذکر منبع مورد استفاده، بازنشر و توزیع شود.

لینک مجوز: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>



تدوین راهبردهای طراحی شهری توسعه محله شهری خلاق از منظر کارکردی فضایی موردپژوهی: محله سنگ سیاه، شیراز*

فاطمه شمس^{۱*}، محمدرضا پورجعفر^۲، نرگس پیراحمدیان^۳

۱. دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۲. استاد، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۳. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد طراحی شهری، مؤسسه آموزش عالی ارم شیراز، شیراز، ایران.

مشخصات مقاله

چکیده

تاریخ ارسال
تاریخ بازنگری
تاریخ پذیرش
تاریخ انتشار آنلاین

۱۴۰۲/۰۴/۴
۱۴۰۲/۰۴/۱۹
۱۴۰۳/۰۵/۴
۱۴۰۳/۰۶/۲۶

واژگان کلیدی

شهر خلاق
محلات شهری
مدل سوات
ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی
محله سنگ سیاه شیراز

نظریه شهر خلاق سعی می‌کند کیفیتی را شرح دهد که تصویر ذهنی شهر را برای شهروندان زیباتر سازد. هدف از مطرح کردن مفهوم کیفیت زندگی در این نظریه، اصلاح تکامل توسعه شهری از مفهوم رشد کمی به توسعه پایدار شهری است. در واقع، خلاقیت شهری به‌عنوان رویکردی راهبردی می‌تواند بر کیفیت‌های زیستن در شهر تأثیر بگذارد؛ بنابراین هدف اصلی از این پژوهش، ارائه راهبردی برای تحقق ایده شهر خلاق در محلات شهری و انتخاب راهبرد مطلوب است. در راستای دستیابی به هدف پژوهش، از روش توصیفی تحلیلی و شیوه‌های پژوهش پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده بهره گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش را تمام ساکنان محله سنگ سیاه که براساس طرح مطالعاتی محله‌بندی شهر شیراز برابر ۶۳۵۵ بوده‌اند، به‌همراه کارشناسان طراحی شهری تشکیل می‌دهد. در گروه شهروندان با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه با تعداد ۳۶۳ نفر به‌صورت تصادفی ساده و در گروه کارشناسان تعداد ۳۰ کارشناس انتخاب شده است. در این نوشتار برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل SWOT و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM) به‌منظور اولویت‌بندی استراتژی‌ها بهره گرفته شده است. براساس نتایج حاصل از مدل SWOT، موقعیت شاخص‌های شهر خلاق در بُعد کارکردی فضایی در محله مورد مطالعه، با توجه به تمامی عوامل به‌دست‌آمده، در موقعیت رقابتی قرار دارد. نتایج به‌دست‌آمده از QSPM نشان می‌دهد که از بین پنج راهبرد مهم، راهبرد تقویت فضاهای سبز محلی در جهت افزایش حضورپذیری افراد و تقویت تعاملات اجتماعی میان ساکنان با کسب بیشترین امتیاز به‌عنوان بهترین راهبرد شناخته می‌شود.

نکات شاخص

- مؤلفه‌های زیرساخت‌های خلاق، تنوع کارکردی، ارتباطات و بازآفرینی میراث تاریخی، عناصر بعد کارکردی-فضایی شهر خلاق را تشکیل می‌دهند.
- وضعیت شاخص‌های شهر خلاق در بعد کارکردی-فضایی در محله سنگ سیاه شیراز در موقعیت رقابتی قرار دارد.
- افزایش حضورپذیری و تقویت تعاملات اجتماعی ساکنین و ارتقاء خوانایی در صدر استراتژی‌های اولویت‌بندی‌شده محله سنگ سیاه جای می‌گیرند.

© [۲۰۲۵] نویسنده(گان).

نحوه ارجاع دهی به این مقاله

شمس، فاطمه، پورجعفر، محمدرضا، و پیراحمدیان، نرگس. (۱۴۰۳). تدوین راهبردهای طراحی شهری توسعه محله شهری خلاق از منظر کارکردی فضایی: موردپژوهی محله سنگ سیاه شیراز. نشریه علمی مطالعات طراحی شهری ایران، ۱(۱)، ۳۲-۵.

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد نویسنده نرگس پیراحمدیان با عنوان «سنجش و ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در محلات شهری با تأکید بر بعد کارکردی فضایی مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شهر شیراز» به راهنمایی نویسنده اول در مؤسسه آموزش عالی ارم شیراز است.

**آدرس پستی نویسنده مسئول: f.shams@modares.ac.ir





ORIGINAL RESEARCH PAPER

Formulating Urban Design Strategies for Developing a Creative Urban Neighborhood from a Functional-Spatial Perspective – Case Study: Sang-e Siah Neighborhood, Shiraz*

Fatemeh Shams^{1,**}, Mohamad Reza Pourjafar^{2,}, Narges Pirahmadian^{3,}

1. PhD candidate in urban planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. MA in urban Design, Eram Higher Education Institute, Shiraz, Iran.

ABSTRACT

The creative city theory tries to describe a quality that makes the mental image of a city more beautiful for citizens. The purpose of presenting the concept of quality of life in this theory is to modify the evolution of urban development from the concept of quantitative growth to sustainable urban development. In fact, urban creativity as a strategic approach can affect the qualities of living in the city. Therefore, the main purpose of this research is to present a strategy for realizing the idea of a creative city in urban neighborhoods and selecting the desired strategy. In order to achieve the research objective, the descriptive-analytical research method and the research methods of questionnaire, interview and observation were used. The statistical population of the research is all residents of Sang-e Siah neighborhood, which were equal to 6355 based on the study plan of the neighborhood zoning of Shiraz, and urban design experts. In the citizens group, a sample size of 363 people was selected by simple random selection using the Cochran formula, and in the experts group, 30 experts were selected. In this paper, the SWOT model and the Quantitative Strategic Planning Matrix (QSPM) were used to analyze the data and prioritize the strategies. Based on the results obtained from the SWOT model, the position of the creative city indicators in the functional-spatial dimension in the studied neighborhood is in a competitive position, considering all the factors obtained. The results obtained from the QSPM show that among the five important strategies, the strategy of strengthening local green spaces in order to increase the presence of people and strengthen social interactions among residents is recognized as the best strategy with the highest score.

Highlights

- The components of creative infrastructure, functional diversity, communications, and historical heritage recreation constitute the elements of the functional-spatial dimension of the creative city.
- The status of the creative city indicators in the functional-spatial dimension in the Sang-e Siah Neighborhood of Shiraz is in a competitive position.
- Increasing presence and strengthening social interactions of residents and promoting readability are at the top of the prioritized strategies of the Sang-e Siah Neighborhood.

Citation of the article

Shams, F., Pourjafar, M. R., & Pirahmadian, N. (2024). Formulating Urban Design Strategies for Developing a Creative Urban Neighborhood from a Functional-Spatial Perspective, Case Study: Sang-e Siah Neighborhood, Shiraz. *International Journal of Iranian Urban design studies*, 1(1), 5-32.

* This article is extracted from the master's thesis of the author Narges Pirahmadian, titled 'Measuring and Evaluating Creative City Indicators in Urban Neighborhoods with Emphasis on the Functional-Spatial Dimension Case Study: Sang-e-Siah Neighborhood of Shiraz City', supervised by the first author at Eram Higher Education Institute of Shiraz.

** Author Corresponding

Email: f.shams@modares.ac.ir

ARTICLE INFO

Received 2024/06/24
Revised 2024/07/10
Accepted 2024/07/25
Available Online 2024/09/17

Keywords

Creative city
Urban Neighborhoods
SWOT Model
Quantitative Strategic Planning Matrix
Sang-e Siah Neighborhood Shiraz



© [2025] by the author(s).

مقدمه و بیان مسئله

در سرتاسر جهان، شهرها به‌طور مداوم برای دستیابی به منابع انسانی و مالی که برای موقعیت بهتر خود در اقتصادهای جهانی و ملی ضروری می‌دانند، رقابت می‌کنند. برخی از شهرها به‌دنبال بهبود جایگاه خود در این محیط رقابتی، با چارچوب‌بندی مدیریت شهری در مفاهیم نوظهور و با اجرای چشم‌اندازهای مرتبط با قدرت، نوآوری، موفقیت و رفاه در تصور عموم هستند. در میان مفاهیم مختلف، برخی شامل شهر جهانی، شهر پایدار، شهر تاب‌آور، شهر خلاق و شهر هوشمند، بیش از سایرین مورد توجه واقع شده‌اند و در برنامه‌ریزی استراتژیک شهر مورد استفاده قرار گرفته‌اند (Hatuka et al, 2018). در واقع، شهر خلاق یک الگوی سیاست جهانی است که شهرهای سراسر جهان همچنان در آرزوی دستیابی به آن هستند (CCTF, 2008). به‌این ترتیب در اوایل دهه ۱۹۹۰، در مواجهه با صنعتی‌زدایی (Segovia and Hervé, 2022)، افزایش بیکاری و افزایش تحرک جهانی سرمایه، متخصصان و گردشگران شهر خلاق برای سیاست‌مداران، برنامه‌ریزان، مدافعان و دست‌اندرکاران هنر و فرهنگ به بخش مهمی از تخیل شهری جدید تبدیل شدند (Whiting et al, 2022).

شهر خلاق یک اصطلاح چندظرفیتی است که می‌تواند در زمینه‌های مختلف به کار رود (شهبان و رهگذر، ۱۳۹۱). این اصطلاح در ابتدا معنای بسیار گسترده‌ای داشت و عموماً به «شهرهای حل مسئله» اطلاق می‌شد. این ایده برای برجسته کردن نیاز به «پاسخ‌های خلاقانه‌تر به مشکلات شهری» ایجاد شد (رفیعیان و شعبانی، ۱۳۹۴). امروزه اصطلاح شهر خلاق یکی از گفتمان‌های سیاسی تعیین‌کننده چرخش فرهنگی در توسعه شهری محسوب می‌شود. همان‌طور که راشو^۱ (۲۰۱۳) به‌طور دقیق توضیح می‌دهد، این مفهوم اکنون معمولاً به‌عنوان «اصطلاح کوتاهی در گفتمان سیاست برای ایده‌های معاصر درباره فرهنگ و شهر و در گفتمان انتقادی‌تر برای مشکلات توسعه فرهنگی شهری» استفاده می‌شود (Ratiu, 2013).

امروزه شهر خلاق اساساً به‌عنوان مکانی برای جاذبه و نمایش تعریف می‌شود که در آن منابع فرهنگی و خلاق عمدتاً «مولد ثروت» تلقی می‌شوند (Redaelli, 2011). بر این اساس، ایده شهر خلاق برای جذب سرمایه‌گذاران، مشاغل، کارگران ماهر و بازدیدکنندگان و تقویت وجهه شهر در مقیاس‌های مختلف توسعه می‌یابد (Karvelyte, 2017). در اوایل دهه ۲۰۰۰، دیدگاه جدیدی از تفکر چارلز لندری^۲ و ریچارد فلوریدا^۳ پدیدار شد که نشان می‌دهد استفاده از خلاقیت و استعداد شهروندان، صاحبان مشاغل، مقامات شهری و همه کسانی که نقشی در ایجاد فضاهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهرها دارند به‌عنوان افرادی که هم شکل‌دهنده و هم استفاده‌کننده شهر هستند، می‌تواند راهکار ارزشمندی برای تغییر وضعیت فعلی شهرهای امروزی گردد (سرور و خدایی، ۱۳۹۵).

نقش مؤثری که ایده شهر خلاق، به‌خصوص با تأکید بر پیشران‌های فرهنگی و صنایع خلاق به‌عنوان محرک و تقویت‌کننده عملکرد اقتصادی محلی می‌تواند ایفا کند (European Commission, 2010)، موجب شده است که جوامع بیش‌ازپیش دنباله‌رو دیدگاه‌های بدیعی در این حوزه باشند (UNCTAD, 2008). این امر در مناطق دارای ارزش تاریخی، با قدرت و توجه بسیار بیشتری دنبال می‌شود (Cerisola & Panzera, 2021).

با توجه به آنچه بیان شد، شهرهای خلاق به‌عنوان بستری تعریف می‌شوند که دارای زیرساخت‌های مناسب و کافی برای جذب و پرورش افراد خلاق و بااستعداد هستند. آن‌ها با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مکان‌های موجود و سرمایه‌های انسانی در جهت ارتقای کیفیت زندگی به‌عنوان اصلی که در رویکرد شهر خلاق به‌طور ویژه بر آن تأکید می‌شود، گام برمی‌دارند؛ لذا ضرورت پرداختن به آن، به‌ویژه در سطوح خرد محلی، همواره احساس می‌شود (Faggian et al, 2017). از این‌رو در این نوشتار پس از بررسی شاخص‌های شهر خلاق در ابعاد گوناگون، راهبردهایی جهت تقویت عوامل تأثیرگذار بر ایجاد خلاقیت در محلات شهری ارائه شده است تا از این طریق زمینه ارتقای کیفیت زندگی در محلات شهری فراهم آید. به این منظور محله سنگ سیاه که یکی از محلات تاریخی شهر شیراز است به‌عنوان مورد پژوهی انتخاب شده است. محله‌ای تاریخی که در گذشته به علت وجود هویت‌های معماری گوناگون درون فضاها، اهمیت دسترسی و حمل‌ونقل، وجود نشانه‌های شهری گوناگون و به‌طور کلی وجود ارزش‌های متعدد تاریخی، مذهبی، اجتماعی و... بوده است، اما هم‌اکنون به دلایل متعددی از جمله بافت ارگانیک شبکه معابر، فرسودگی واحدهای موجود، کمبود و نارسایی فضاهای آموزشی، ورزشی، بهداشتی و فضای سبز، توجه نکردن به اماکن با ارزش تاریخی و فرهنگی و توان بالقوه آن‌ها در جذب افراد و ضعف و نبود زیرساخت‌های مناسب و مشکلات عدیده زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی روند نزولی را از نظر کیفیت زندگی طی می‌کند که مجموعه این عوامل سبب کاهش مطلوبیت و سرزندگی و در نتیجه پاسخگو نبودن به نیازهای ساکنان شده و کارایی



گذشته خود را ندارد. از همین رو، پرسش اصلی پژوهش چنین تعریف می‌شود که راهبردهای توسعه محله شهری خلاق از منظر کارکردی فضایی کدام‌اند؟ در راستای پاسخ به این پرسش، ابتدا به مرور ادبیات پژوهش، سپس به معرفی روش‌شناسی پژوهش و پس از آن تشریح بحث و یافته‌ها و در انتها به نتیجه‌گیری و ارائه راهبردها پرداخته شده است.

مبانی نظری

ریشه جنبش شهرهای خلاق را باید در تغییر اوضاع اجتماعی اقتصادی و سیاسی پس از جنگ جهانی دوم جست‌وجو کرد، وقتی که کشورهای پیشرفته صنعتی بهره‌وری را افزایش دادند، تولید سنتی را به کشورهای درحال توسعه انتقال دادند و با حمایت از خدمات، دانش، خلاقیت و نوآوری، وارد عصر فراصنعتی شدند (Kozina et al, 2021). چارلز لندری، خالق مفهوم شهر خلاق، معتقد است باید بستری برای تفکر و برنامه‌ریزی و عمل ایجاد کرد تا به حل خلاقانه مشکلات در شهر کمک کند. همان‌طور که لندری (۲۰۰۰) اشاره می‌کند، شهرهای موفق ویژگی‌های مشترکی شامل آدم‌های آگاه، سازمان‌های خلاق و فرهنگ سیاسی با اهداف سیاستی به‌وضوح مشخص دارند. او همچنین بر دو عامل اصلی استعداد و فرهنگ تأکید می‌کند که بر ظهور و رشد خلاقیت تأثیر می‌گذارند و به‌عنوان منبعی برای خلاقیت درک می‌شوند.

استعداد، همراه با گشودگی، ممکن است از طریق فراهم کردن دسترسی ساکنان به آموزش تقویت شود؛ درحالی‌که فرهنگ به‌عنوان منبع درون‌زای شهر و ارزش اساسی آن تلقی می‌شود (Landry, 2012). به بیان دیگر، مفهوم شهر خلاق بر این باور است که صنایع خلاق به‌عنوان یک ویژگی عمومی زندگی اجتماعی، فرصت‌هایی برای ایجاد کسب‌وکار و شغل و افزایش جذابیت جوامع محلی فراهم می‌کند. به‌عنوان بخشی از این روند، هنر و فرهنگ و خلاقیت به موضوعات مهمی در برنامه‌ریزی شهری و توسعه صنعتی تبدیل شده است (Monclús & Medina, 2017; Scott, 2006; Freestone and Gibson, 2006). خلاقیت امکان ترکیب موفقیت‌آمیز این ویژگی‌ها را برای ایجاد هم‌افزایی از نظر پتانسیل‌های توسعه فراهم می‌کند.

برنامه‌ریزان شهری سعی می‌کنند شهرهای خود را با نیازهایی که آینده به ارمغان می‌آورد، با استفاده از محیط ساخته‌شده و زیرساخت‌ها در کنار منابع فرهنگی، صنایع خلاق (فرهنگی) و استعدادهای در جهت دستیابی به کارایی اقتصادی هماهنگ کنند. استراتژی‌های توسعه شهرها در دو دهه گذشته اغلب از دستور کار شهر خلاق مطابق با مفاهیم ارائه‌شده توسط فلوریدا (۲۰۰۳) پیروی می‌کنند که رویکرد آن بر گرایش سرمایه‌انسانی است. فلوریدا فرض می‌کند که افراد خلاق با ترکیبی از سه عامل معروف توسعه اقتصادی و فناوری و استعداد به مکان‌های خاصی کشیده می‌شوند (Florida, 2003; Orankiewicz & Turafa, 2021). از همین رو، استراتژی شهر خلاق این است که به‌جای تمرکز صرف بر توسعه جامعه، به بهره‌برداری از منابع فرهنگی برای جذب نیروی کار بسیار ماهر و انعطاف‌پذیر که شهر خلاق به آن نیاز دارد، می‌پردازد (Grodach, 2017). بر این اساس، شهرهای خلاق از طریق جذب و حفظ استعدادهای خلاق، در پیشبرد توسعه اقتصادی نقش اساسی دارند که به‌نوبه خود باعث نوآوری و رشد در شهر می‌شود.

لندری شهر خلاق را مکانی تعریف می‌کند که در آن فرهنگ و ارزش‌ها پایه و اساس ظهور و رشد خلاقیت را تشکیل می‌دهند و انگیزه‌ای برای توسعه ایجاد می‌کنند. به‌عبارت‌دیگر، شهرهای خلاق، همان‌طور که مفهوم‌سازی شده است، مناطق شهری هستند که دسته‌ای از افراد خلاق از جمله هنرمندان، طراحان، کارآفرینان و متخصصان صنایع را جذب و حفظ می‌کنند. مفهوم شهرهای خلاق بر اهمیت خلاقیت و نوآوری در توسعه شهری تأکید می‌کند و ارتباط نزدیکی با ظهور طبقه خلاق دارد که شامل افرادی است که از طریق کار خلاقانه و مبتنی بر دانش به رشد اقتصادی کمک می‌کنند (Prayudi et al, 2017; Faggian et al, 2024). ایده شهر خلاق به شیوه‌های مختلف استفاده شده است که اغلب به ابزارسازی خاصی از خلاقیت در زمینه شهری مربوط می‌شود. همچنین از نظر تئوری به‌عنوان نوعی استعاره برای نشان‌دادن قدرت صنایع فرهنگی و خلاق در احیای فضاهای شهری استفاده می‌شود. همچنین با ایده بازآفرینی شهرها از طریق خلاقیت هم‌خوانی دارد و بسیاری از پروژه‌های شهر خلاق به برنامه‌های بازآفرینی مربوط می‌شوند که می‌توان کم‌وبیش برنامه‌ریزی کرد (Rich-ards & Hannigan, 2017; Borén & Young, 2016).

همان‌طور که اشاره شد، ایجاد محیطی خلاق برای موفقیت اقتصادی شهرها حیاتی است؛ چراکه موجب افزایش کارایی و بهره‌وری و تسهیل تعاملات فرهنگی اجتماعی می‌شود (Cerisola & Panzera, 2021; Montalto et al, 2019). با

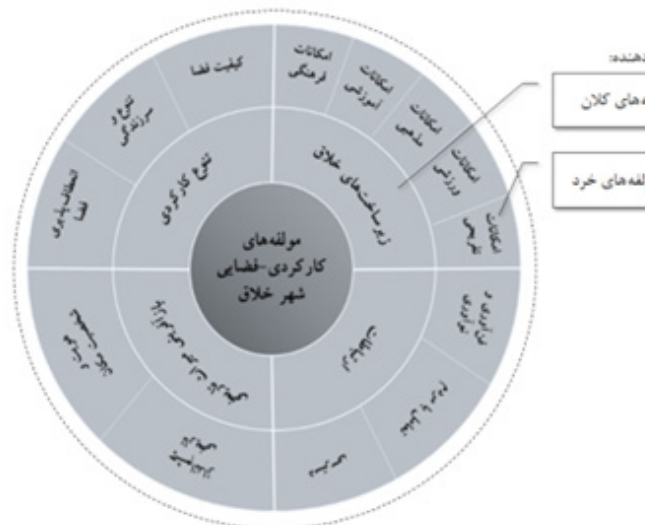


توجه به گرایش جهانی به ایده شهر خلاق، مهم است بدانیم این ایده چگونه با رشد اقتصادی ارتباط دارد و جوامع محلی با ویژگی‌ها و موقعیت‌های مختلف، از چه طریقی باید آن را در سیاست‌های توسعه اقتصادی خود ادغام کنند (Anttiroiko, 2014). تضاد شدیدی به‌ویژه میان گفتمان طبقاتی خلاق جهانی و واقعیت‌های جوامع محلی وجود دارد (Comunian, 2011). از آنجا که اوضاع جوامع محلی متفاوت است، هریک از آن‌ها پیش‌شرط‌های خود را برای توسعه شهر خلاق دارند که در نهایت تعیین می‌کند چه جنبه‌هایی از نظریه‌ها و ابزارهای شهر خلاق به بهترین نحو برای تلاش‌های توسعه‌شان مناسب است. چنین دیدگاه ظریفی از شهر خلاق، تا حد زیادی در ادبیات فعلی درباره توسعه اقتصادی محلی نادیده گرفته شده است (Markusen et al, 2018; Anttiroiko, 2014; Redaelli, 2016).

شهروندان نیازهای کیفیت زندگی را براساس شهر، فرهنگ‌سازی، فراغت، مصرف و تسهیلات رفاهی شهری اولویت‌بندی می‌کنند که به‌طور فزاینده‌ای برای ارتقای مکان‌هایی است که شهر را به «ماشین فراغت» تبدیل می‌کند. این امر نشان‌دهنده تغییر در تفکر درباره فضای شهری است و نیز آنچه به‌عنوان توسعه یک شهر درک می‌شود (شیخ‌اعظمی و نجم، ۱۳۹۸). این موضوع بیش از هرچیز، در مناطق تاریخی که بستر میراث و اندوخته‌های فرهنگی و اجتماعی عمیقی است، می‌تواند متجلی شود. سرریزهای فرهنگی و خلاق این‌گونه مناطق فرآیندی است که طی آن فعالیت در هنر، فرهنگ و صنایع خلاق، تأثیر گسترده‌تری بر مکان‌ها، جامعه یا اقتصاد از طریق سرریز مفاهیم، ایده‌ها، مهارت‌ها و دانش دارد و به‌مثابه پیشران اصلی توسعه خلاقانه این نواحی قلمداد می‌شود (Lazzaro, 2021; Fleming Creative Consultancy, 2015).

علاوه بر این، ساکو چارچوب مفهومی سرریزهای فرهنگی را برای توسعه خلاق محلی و دسترسی افراد به کار برده است. او هشت مؤلفه پایه‌ای شامل نوآوری، رفاه فرهنگی، پایداری اجتماعی، انسجام اجتماعی، مدل‌های جدید کارآفرینی، یادگیری مادام‌العمر، قدرت نرم و هویت محلی در این راستا شناسایی می‌کند. در واقع، افراد جامعه محلی می‌توانند ظرفیت بیان خود را گسترش دهند، انتظارات و باورها را مرور کنند و هویت اجتماعی‌شان را تغییر دهند. نشاط فرهنگی را می‌توان به‌عنوان شاهدی بر ایجاد، اشاعه، اعتبار بخشیدن و حمایت از هنر و فرهنگ ریشه‌دار محلی به‌عنوان بعدی از زندگی روزمره در جوامع در نظر گرفت (Jackson et al, 2021; Bowitz et al, 2009) که از طریق حضور و جذابیت مکان‌ها و امکانات فرهنگی محلات تاریخی شفاف‌تر بیان می‌شود (Montalto et al, 2019). نمونه‌های ناب این ایده را می‌توان در پروژه‌های گردشگری فرهنگی مشاهده کرد که در چند دهه اخیر، بسیار بیش از گذشته، در محدوده‌های شهری با قدمت بر تأکید روی چشم‌اندازهای تاریخی، مورد توجه مدیران شهری، برنامه‌ریزان، تسهیلگران و دیگر تصمیم‌گیران قرار گرفته‌اند (Light et al, 2020; Petit & Seetaram, 2018).

ادبیات شهرهای خلاق توجه را به تنوع در همه ابعاد به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی در شکل دادن به تحولات خلاق جلب می‌کند. تریپ و رومین^۴ (۲۰۱۰) بیان می‌کنند که تنوع فرهنگی و اجتماعی هر دو ضروری است. دسترسی نیز به‌عنوان عامل مهم در نظر گرفته می‌شود و همچنین انواع مختلفی از امکانات رفاهی مربوط به استراحت و تفریح، مانند وجود رستوران‌ها، جشنواره‌ها، رویدادهای موقت و سایر فعالیت‌هایی که امکان تعامل را ایجاد می‌کند، به‌عنوان یک محیط جذاب در نظر گرفته می‌شود (Trip & Romein, 2010). عواملی که ثابت می‌کند فضای شهری مطابق با اصول نواحی خلاقانه طراحی شده است، شامل تنوع در مقیاس‌ها و کاربری‌ها، ساختمان‌هایی از ادوار مختلف، زندگی پر جنب‌وجوش خیابانی، فضاهای مناسب برای عابران پیاده و تأمین انواع مختلف خدمات است. مسائل اجتماعی، مدارا و پیشنهاد مسکن در دسترس نیز از ویژگی‌های مهم هستند (Pię, 2024). براساس مطالب ذکر شده و با تکیه بر مطالعات تجربی پیشین و جست‌وجو در منابع معتبر داخلی و خارجی و نظریه‌پردازان شهر خلاق و در نهایت اندیشه‌های پژوهشگران، زیرمؤلفه‌ها و مؤلفه‌های بعد کارکردی فضایی شهر خلاق استخراج گردیده است (تصویر ۱).



تصویر ۱: مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های بعد کارکردی-فضایی شهر خلاق، نگارندگان

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های متعددی در ارتباط با شهرهای خلاق صورت گرفته است که در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. در پژوهش «تبیین چارچوب توسعه هسته‌های تاریخی شهری با رویکرد شهر خلاق، نمونه موردی: هسته تاریخی شهر همدان»، ملامیرزایی و سجاذزاده (۱۴۰۱) نشان دادند که شاخص‌هایی چون توجه به نقش مشارکت کنشگران اجتماعی در هسته تاریخی شهر، توسعه مراکز خدماتی نوین و دانش‌بنیان، بازآفرینی خاطرات و هویت کالبدی و تاریخی و حمایت از کارآفرینان شهری، از تأثیرگذارترین اولویت‌های تحقق رویکرد شهر خلاق در بافت تاریخی همدان هستند. علی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش «تحلیل کارایی محلات شهری بوشهر از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق» با استفاده از پتانسیل‌های شهر بوشهر راهکارهایی مانند توسعه مکان‌هایی برای جذب نخبگان، صیانت از قشر خلاق، تنوع اجتماعی در جامعه، سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های فناوری را به کار گرفتند. عربیون و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «مبانی و راهبردهای شهر خلاق در یک نگاه» به بررسی نظریه شهر خلاق از دیدگاه اندیشمندان مختلف حوزه شهری و سپس به استخراج ویژگی‌ها و شرایطی پرداختند که بتوان به‌واسطه حضور آن‌ها زمینه لازم را برای ایجاد شهر خلاق فراهم نمود و در نهایت استراتژی‌های به‌کارگیری در شهر خلاق را بیان کردند.

سرور و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق، مطالعه موردی: شهر بناب» به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد محلات خلاق، نیازمند مشارکت و مسئولیت متقابل شهروندان و مسئولان است و نیاز به افراد خلاق در سطح محلات برای یاری رساندن به مدیران شهری به‌شدت احساس می‌شود.

در تحقیقی دیگر با عنوان «رتبه‌بندی محلات شهر سردشت از نظر حرکت به‌سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق با استفاده از تأسیس موسوی (۱۳۹۳) اشاره کرد راهکارهایی از جمله تشکیل انجمن‌های نخبگان و اتاق فکر نخبگان مدیریت شهری، توزیع مناسب خدمات و امکانات علمی و فنی، اختصاص فضا به اقدار خلاق جامعه و ارائه اینترنت به شهروندان، در توسعه محله خلاق بسیار تأثیرگذار است. صادقی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «چگونگی شکل‌گیری شهر خلاق با بررسی تأثیر محیط بر انسان، نمونه موردی: بوستان حضرت ابراهیم شهر تهران»، ابتدا به بررسی فضاهای عمومی و خصوصیات انسان می‌پردازد و سپس فضاهای شهری مطلوب را برای سوق دادن ذهن انسان به فعالیت و پرورش شهروندان خلاق نشان می‌دهد. در این راستا مؤلفه‌های فضای عمومی که در شکل‌گیری خلاقیت توسط انسان عادی مؤثرند، بیان می‌شود. در نهایت نتایج پژوهش بیانگر این نکته است که هر انسان عادی می‌تواند در شکل‌گیری شهر خلاق مؤثر باشد.

ساساکی^۵ (۲۰۱۰) در تحقیقی با عنوان «بازآفرینی شهری از طریق خلاقیت فرهنگی و شمول اجتماعی: بازاندیشی نظریه شهر خلاق از طریق مطالعه موردی: ژاپن» نشان داد که تأثیر نظریه فلوریدا به این برداشت نادرست رایج منجر شده است که شهرها با جمع شدن افراد طبقه خلاق پیشرفت می‌کنند. حال آنکه، جذب افراد طبقه خلاق به‌طور خودکار یک شهر خلاق را نمی‌سازد. تحلیل‌های تجربی شهر کانازاوا روشن می‌کند که شهر خلاق به «نظام تولید مبتنی بر فرهنگ» نیاز دارد. نظامی

متعادل از تولید فرهنگی و مصرف فرهنگی که از سرمایه‌های فرهنگی انباشته بهره می‌برد (Sasaki, 2010). هنی^۶ و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهش «حفظ میراث فرهنگی از طریق صنعت خلاق» به این مهم دست یافتند که پنج عامل آموزش و آموزش هنر، همکاری با دولت برای به رسمیت شناختن و ارتقای بین‌المللی، همکاری با مؤسسه آموزشی، گسترش استراتژی بازاریابی و مشارکت جامعه محلی در فرایند تولید، از عوامل کلیدی توسعه شهر خلاق از طریق صنایع خلاق است (Hani et al, 2012). تریپ و رومین (۲۰۱۰) در مقاله خود با عنوان «سیاست شهر خلاق: پر کردن شکاف با نظریه» با پرداختن به این سؤال که چگونه بینش مفهومی شهر خلاق را می‌توان به یک رویکرد عملیاتی دقیق برای سیاست محلی تبدیل کرد، دریافتند توسعه شهر خلاق نیازمند اقدام جمعی دولت، کارآفرینان خلاق و مؤسسات دانشی است که اغلب به‌عنوان ماریچ سه‌گانه شناخته می‌شوند (Trip & Romein, 2010). گرتلر^۷ (۲۰۰۴) در کتابی با عنوان «شهرهای خلاق: برای چه هستند، چگونه کار می‌کنند و چگونه آن‌ها را می‌سازیم؟» بیان می‌کند درحالی‌که اقدامات محلی، چه دولتی و چه خصوصی، نیروی اولیه برای ایجاد شهرهای خلاق‌اند، بدون تردید سیاست‌ها و تصمیم‌های نظارتی اتخاذ شده توسط سطوح ارشد دولت به همان اندازه حیاتی هستند (Gertler, 2004). فلوریدا (۲۰۰۳) در کتابی با عنوان «شهرها و طبقه خلاق» به بیان و معرفی طبقه خلاق و شاخص‌های خلاقیت می‌پردازد که تحت عنوان تکنولوژی و تحمل و استعداد است (Florida, 2003). آنترویکو (۲۰۱۴) در پژوهش خود با مروری بر فرصت‌های دولت‌های محلی برای استفاده از تفکر خلاق شهری در سیاست توسعه محلی، چگونگی ارتباط رویکردهای شهر خلاق با عدم تقارن ساختاری شهری را بررسی می‌کند، اینکه چگونه عوامل ساختاری تلاش‌های دولت‌های محلی را برای ترجمه نظریه‌های شهر خلاق به سیاست‌های توسعه شهری مشروط می‌کنند. در بخش تجربی نیز سه رویکرد رشد محور از این انواع ایدئال، جامعه، تجارت و سیاست‌های شهر خلاق نهادگرا با ارائه سه مورد از جوامع خلاق فنلاند بحث می‌شوند (Anttiroiko, 2014).

ذکر این نکته لازم است که هرچند پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه شهرهای خلاق، به بررسی و ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در جهت ارتقای کیفیت شهر و محلات شهری پرداخته‌اند، تمرکز بر ارائه راهبردهای خلاقانه در بافت‌های شهری به‌منظور بهبود کیفیت زندگی در محله واجد ارزش تاریخی از طریق مدل سوات و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، جنبه نوآوری پژوهش حاضر است.

روش پژوهش

تحقیق حاضر به‌منظور ارائه و اولویت‌بندی راهبردهای مؤثر در ایجاد خلاقیت در محلات شهری در راستای بهبود و ارتقای سطح کیفیت زندگی، از روش‌های تحقیق توصیفی تحلیلی و موردی و شیوه‌های تحقیق پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده استفاده کرده است. نمونه این تحقیق شامل ساکنان محله سنگ سیاه است که براساس طرح مطالعاتی محله‌بندی شهر شیراز ۶۳۵۵ نفر بوده و متخصصان و برنامه‌ریزان شهری که با وضعیت موجود محله مورد مطالعه کاملاً آشنا بودند، انتخاب شده‌اند. در گروه شهروندان با بهره‌گیری از فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۳۶۳ نفر به‌صورت تصادفی ساده و در گروه کارشناسان ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند.

در این پژوهش، تحلیل یکپارچه وضعیت شاخص‌های شهر خلاق در محله سنگ سیاه در سطوح مختلف با استفاده از مدل سوات انجام گرفته است. هدف از استفاده از این مدل، توسعه و اتخاذ استراتژی مناسب بین عوامل داخلی و خارجی، در حوزه اهداف تحقیق بوده است که شامل چهار مرحله است: ارزیابی عوامل خارجی و داخلی، تطبیق و تعیین استراتژی‌ها، تشکیل ماتریس داخلی و خارجی و اولویت‌های اجرایی و تهیه ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی. وزن دهی به نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در ماتریس سوات و تعیین وزن جذابیت هر راهبرد نسبت به عوامل خارجی یا داخلی شکل‌دهنده آن، با استفاده از مصاحبه با گروه نمونه از متخصصان صورت گرفته است. در ادامه روند پیشبرد پژوهش، پرسش‌نامه‌ای شامل ۴۳ سؤال تهیه شد که دربرگیرنده ۱۳ مؤلفه مطابق با معیارهای شناسایی شده شهر خلاق در بخش مبانی نظری پژوهش بود و پس از تأیید روایی آن با استفاده از نظرات متخصصان، پایایی سؤالات ابتدا برای کل پرسش‌نامه و سپس به‌صورت هر مؤلفه جداگانه با آلفای کرونباخ محاسبه شد. با توجه به اینکه آلفای کرونباخ شاخص‌ها بالای ۰/۷ به دست آمده است، از پایایی مناسبی برخوردارند.



بنا بر مطالعات میدانی ذکرشده، تعداد نقاط قوت، فرصت، تهدید و ضعف موجود در محله سنگ سیاه شناسایی شد و از متخصصان خواسته شد که براساس میزان اهمیت، هرکدام از عوامل داخلی یا خارجی شناسایی شده را وزن دهی کنند. پس از آن ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی درزمینه تحقق ایده شهر خلاق در محله مورد مطالعه تشکیل شد و تطبیق و تعیین استراتژی‌ها و تدوین راهبردها صورت گرفت و دسته راهبردهای دارای اولویت اجرایی بالاتر انتخاب شد. در ادامه از متخصصان خواسته شد تا وزن جذابیت هر راهبرد از مجموعه راهبردهای منتخب را نسبت به عوامل تشکیل دهنده خود، مشخص نمایند. نتایج حاصل از این اقدامات در ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی ارائه شد و براساس آن راهبردهای شناسایی شده اولویت‌بندی شدند.

محدوده مورد مطالعه

محله سنگ سیاه یکی از محلات موجود در منطقه هشت شهرداری شیراز (منطقه تاریخی فرهنگی) است که در غربی‌ترین بخش این منطقه واقع شده است و درحال حاضر، بسیاری از فعالیت‌های مختلف مرکزی و تعداد چشمگیری از بناها و مجموعه‌های باارزش تاریخی را در خود جای داده است. محدوده مورد مطالعه از شمال به خیابان لطفعلی‌خان زند، از جنوب به بلوار سیبویه، از شرق به خیابان‌های شهید دستغیب، نه دی و حضرتی و از غرب به خیابان قائنی شمالی محدود می‌شود. از مهم‌ترین بناهای شاخص موجود در محله می‌توان به آرامگاه سیبویه، بقعه بی‌بی دختران، بقعه سیدتاج‌الدین غریب، مسجد مشیر، کلیسای ارامنه و خانه فروغ‌الملک اشاره کرد. براساس طرح مطالعاتی محله‌بندی شهر شیراز، جمعیت محدوده مطالعه شده حدود ۶۳۵۵ نفر برآورد شده و مساحتی معادل ۶۸ هکتار از سطح شهر را اشغال کرده است. با توجه به مطالب بیان شده و بررسی‌های میدانی صورت گرفته در محله سنگ سیاه، می‌توان چنین بیان کرد که این محله با مسائل و مشکلاتی ازجمله تخریب برخی بناها و فرسودگی کالبد بافت، اوضاع نامناسب اقتصادی و پایین بودن سطح درآمد، ضعف زیرساخت‌ها و کمبود خدمات شهری، نبود استحکام بناها، کاربری‌های نازل اجتماعی، نبود ایمنی و امنیت و... دست‌وپنجه نرم می‌کند که تمام عوامل یادشده سبب کاهش زیست‌پذیری و سرزندگی و سرانجام افول کیفیت زندگی در این محله شده است.

جدول ۱: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی تحلیل محله سنگ سیاه، نگارندگان

| ماتریس SWOT | | | |
|---------------------|------|-------|---|
| امتیاز وزنی | رتبه | وزن | |
| نقاط قوت (S) | | | |
| ۰/۱۳۸۷۵ | ۳/۷۵ | ۰/۰۳۷ | ۱S: وجود عناصر ارزشمند تاریخی |
| ۰/۱۰۹۱ | ۳/۴۱ | ۰/۰۳۲ | ۲S: وجود کاربری‌های تجاری و بازار به منظور برطرف کردن نیازهای روزانه ساکنان |
| ۰/۰۸۳۷ | ۲/۷۰ | ۰/۰۳۱ | ۳S: ارگانیک بودن بافت محله |
| ۰/۰۹۳۶ | ۳/۱۲ | ۰/۰۳۰ | ۴S: نفوذپذیری مطلوب پیاده به بافت |
| ۰/۱۱۵۲ | ۳/۶۰ | ۰/۰۳۲ | ۵S: تردد گردشگران در بافت |
| ۰/۱۰۰۵ | ۳/۳۵ | ۰/۰۳۰ | ۶S: وجود تنوع عملکردی در بافت |
| ۰/۰۹۲۸ | ۳/۲۰ | ۰/۰۲۹ | ۷S: وجود کاربری‌های فرهنگی مانند فرهنگسرای سیبویه |
| ۰/۰۷۴۸۸ | ۳/۱۲ | ۰/۰۲۴ | ۸S: وجود کاربری‌های مذهبی به‌عنوان نشانه در محله |
| ۰/۰۸۹۶ | ۳/۲۰ | ۰/۰۲۸ | ۹S: وجود پوشش گیاهی در برخی از فضاها عمومی محله |
| نقاط ضعف (W) | | | |
| ۰/۰۹۰۱۶ | ۳/۲۲ | ۰/۰۲۸ | ۱W: قدمت زیاد و فرسودگی کالبدی اکثریت بناهای محله |
| ۰/۰۵۸۱۷ | ۲/۷۷ | ۰/۰۲۱ | ۲W: ریزدانی اکثر پلاک‌های سایت مورد مطالعه |
| ۰/۰۵۵۶ | ۲/۷۸ | ۰/۰۲۰ | ۳W: کیفیت نامطلوب ساخت‌وسازها در محله |
| ۰/۱۰۴ | ۳/۲۵ | ۰/۰۳۲ | ۴W: کم‌توجهی به خانه‌های تاریخی و رهاسازی و در نهایت فرسایش و تخریب آن‌ها |

ادامه جدول ۱: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی تحلیل محله سنگ سیاه، نگارندگان

| | | | |
|---------|------|-------|---|
| ۰/۰۶۵۷۲ | ۲/۱۲ | ۰/۰۳۱ | ۵W: کم توجهی به بناهای شاخص و نقاط استراتژیک دید در ساخت و سازهای جدید |
| ۰/۰۵۰۴ | ۲/۱۰ | ۰/۰۲۴ | ۶W: آلودگی بصری ناشی از آشفته نماها |
| ۰/۰۹۲۰۷ | ۲/۷۹ | ۰/۰۳۳ | ۷W: نبود تناسب برخی از مصالح مصرفی با شرایط بافت تاریخی |
| ۰/۰۷۳۹۵ | ۲/۵۵ | ۰/۰۲۹ | ۸W: تعداد بالای زمین بایر و تشدید ناامنی |
| ۰/۰۷۹۲ | ۲/۴۰ | ۰/۰۳۲ | ۹W: نفوذناپذیری بافت برای خدمت‌رسانی |
| ۰/۰۵۱۶ | ۲/۱۵ | ۰/۰۲۴ | ۱۰W: استفاده از کوچه‌های باریک محلی به‌عنوان محل پارک خودروها و ایجاد اغتشاشات بصری در محله |
| ۰/۰۵۲۲۱ | ۲/۲۷ | ۰/۰۲۳ | ۱۱W: کف‌سازی نکردن مناسب در کوچه‌ها |
| ۰/۰۵۷ | ۲/۲۸ | ۰/۰۲۵ | ۱۲W: تفکیک نکردن مسیر پیاده از سواره در معبرهای محلی |
| ۰/۰۵۶۲۵ | ۲/۲۵ | ۰/۰۲۵ | ۱۳W: عرض کم معابر محلی |
| ۰/۱۰۷۳ | ۲/۹۰ | ۰/۰۳۷ | ۱۴W: نبود درهم‌تنیدگی اجتماعی (ارتباط اجتماعی ضعیف میان ساکنان) |
| ۰/۱۱۰۹۶ | ۲/۹۲ | ۰/۰۳۸ | ۱۵W: نبود حس تعلق به محله در مهاجرانی که به شکل گروهی و مجردی در خانه‌های تاریخی ساکن‌اند. |
| ۰/۰۷۲۹ | ۲/۷۰ | ۰/۰۲۴ | ۱۶W: وضعیت نامطلوب بهداشت معابر، آبراهه و جوی‌های محله |
| ۰/۰۹۱۸۴ | ۲/۸۷ | ۰/۰۳۲ | ۱۷W: حضور معتادان و توزیع‌کنندگان مواد مخدر در محله (رفتارهای محل امنیت) |
| ۰/۰۵۷۸۹ | ۲/۲۳ | ۰/۰۲۶ | ۱۸W: نبود میلمان شهری مناسب |
| ۰/۰۷۲۷۵ | ۲/۹۱ | ۰/۰۲۵ | ۱۹W: کمبود فضاهای نشستن و تعاملات اجتماعی مناسب در محله |
| ۰/۰۷۸۰۳ | ۲/۸۹ | ۰/۰۲۷ | ۲۰W: نبود پیوستگی و توالی نشانه‌ها در محله |
| ۰/۰۹۵۰۴ | ۲/۸۸ | ۰/۰۳۳ | ۲۱W: خروج ساکنان بومی از محله به دلیل از بین رفتن حس تعلق |
| ۰/۰۷۹۴۶ | ۲/۷۴ | ۰/۰۲۹ | ۲۲W: ازدحام سواره مربوط به حمل و نقل بازارچه میوه در دروازه کازرون |
| ۰/۰۸۲۱۵ | ۲/۶۵ | ۰/۰۳۰ | ۲۳W: کیفیت نامطلوب روشنایی معابر و کاهش امنیت اجتماعی |
| ۰/۰۷۰۴۶ | ۲/۷۱ | ۰/۰۲۵ | ۲۴W: تردد و تجمع موتورسیکلت‌ها در پیاده‌روها |
| ۰/۰۷۴۸ | ۲/۸۰ | ۰/۰۲۷ | ۲۵W: توجه نکردن به گروه‌های آسیب‌پذیر (معلولان و نابینایان) در طراحی مسیرها |
| ۰/۰۷۸۶۸ | ۲/۸۱ | ۰/۰۲۷ | ۲۶W: وجود موانع فیزیکی و نبود محل عبور معلولان و نابینایان |
| ۲/۸۶۰۴۳ | - | ۱ | مجموع امتیازات |

جدول ۲: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی تحلیل محله سنگ سیاه، نگارندگان

| ماتریس SWOT | | | |
|-------------|------|-------|---|
| امتیاز وزنی | رتبه | وزن | نقاط فرصت (O) |
| ۰/۱۳۱۲۵ | ۳/۷۵ | ۰/۰۳۵ | ۱O: امکان تغییر کاربری بناهای قدیمی به کاربری‌های شبانه مانند اقامتگاه بومگردی، رستوران، کافه و ... |
| ۰/۱۰۵ | ۳/۵۰ | ۰/۰۳۱ | ۲O: وجود زمینه لازم برای ناماسازی مناسب با بافت تاریخی به دلیل نیاز ساختمان‌ها به مرمت |
| ۰/۰۶۷ | ۳/۳۵ | ۰/۰۲۰ | ۳O: امکان ایجاد پارکینگ با تبدیل زمین‌های بایر به پارکینگ‌ها و فضاهای چندمنظوره |
| ۰/۰۶۵۵۲ | ۳/۱۲ | ۰/۰۲۱ | ۴O: امکان بهبود وضعیت دفع آب‌های سطحی |
| ۰/۱۰۴۴ | ۳/۶۰ | ۰/۰۲۹ | ۵O: امکان ایجاد پارک و فضای سبز باز عمومی در زمین‌های بایر |



ادامه جدول ۲: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی تحلیل محله سنگ سیاه، نگارندگان

| | | | |
|-----------------------|------|-------|---|
| ۰/۰۹۰۱۶ | ۳/۲۲ | ۰/۰۲۸ | ۶O: امکان نظارت بر پاکیزگی معابر و جوی‌ها و مدیریت پسماند و بازیافت زباله‌ها |
| ۰/۰۸۶۴ | ۳/۲۰ | ۰/۰۲۷ | ۷O: امکان کاشت درختان و پوشش گیاهی متناسب با اقلیم |
| ۰/۰۶۸۲ | ۳/۱۰ | ۰/۰۲۲ | ۸O: امکان تقویت فضای همگانی در مساجد |
| ۰/۰۸۶۵۸ | ۳/۳۳ | ۰/۰۲۶ | ۹O: امکان حفظ هویت بصری از طریق رعایت تعداد طبقات هماهنگ در جداره |
| ۰/۰۹۹۹ | ۳/۷۰ | ۰/۰۲۸ | ۱۰O: امکان افزایش خوانایی با تقویت توالی نشانه‌ها و تقویت مسیریابی با استفاده از کاربری‌های مذهبی |
| ۰/۱۱۳۱۵ | ۳/۶۵ | ۰/۰۳۱ | ۱۱O: امکان زنده‌سازی سوابق ذهنی در بافت قدیم محله و افزایش حس تعلق و خوانایی بافت در تصاویر ذهنی اهالی |
| ۰/۰۸۱۶۵ | ۳/۵۵ | ۰/۰۲۳ | ۱۲O: امکان بازسازی بناها طبق مصالح و تکنولوژی هماهنگ با محله و مطابق اقلیم |
| ۰/۰۷ | ۳/۵۰ | ۰/۰۲۰ | ۱۳O: امکان افزایش نفوذپذیری محله به‌واسطه ارگانیک بودن |
| ۰/۰۷۷۲۸ | ۳/۲۲ | ۰/۰۲۴ | ۱۴O: امکان ایجاد مسیر مخصوص نابینایان در پیاده‌روها |
| ۰/۰۸۵ | ۳/۴۰ | ۰/۰۲۵ | ۱۵O: امکان افزایش حضورپذیری افراد در محله به‌دلیل وجود امنیت |
| ۰/۰۹۵۸۵ | ۳/۵۵ | ۰/۰۲۷ | ۱۶O: امکان جانمایی مطلوب کاربری‌ها در محله و افزایش سطح فضای سبز در محله و ایجاد آسایش اقلیمی |
| ۰/۰۹۶۱۲ | ۳/۵۶ | ۰/۰۲۷ | ۱۷O: امکان سایه‌اندازی و پاکیزگی هوا با کاشت درختان و امکان استفاده از پوشش گیاهی برای کاهش آلودگی‌ها به‌منظور افزایش حضورپذیری |
| نقاط تهدید (T) | | | |
| ۰/۰۸۳۷۲ | ۳/۲۲ | ۰/۰۲۶ | ۱T: امکان کاهش حضورپذیری و تعاملات اجتماعی در محله به‌دلیل نبود فضای نشستن و تعاملات اجتماعی و کمبود فضای سبز |
| ۰/۰۵۲۶۳ | ۲/۷۷ | ۰/۰۱۹ | ۲T: امکان کاهش خوانایی و نفوذپذیری به‌واسطه نبود پیوستگی و توالی نشانه‌ها |
| ۰/۰۶۹۵ | ۲/۷۸ | ۰/۰۲۵ | ۳T: پایین آمدن تعلق خاطر ساکنان و افزایش مهاجرت از محله به‌دلیل فرسودگی بافت و کمبود امنیت |
| ۰/۰۹۷۵ | ۳/۲۵ | ۰/۰۳۰ | ۴T: امکان ایجاد فرسودگی بافت اجتماعی |
| ۰/۰۶۱۴۸ | ۲/۱۲ | ۰/۰۲۹ | ۵T: امکان کاهش حضورپذیری افراد به‌واسطه نبود مبلمان شهری مناسب |
| ۰/۰۵۴۸ | ۲/۱۰ | ۰/۰۲۶ | ۶T: امکان کاهش امنیت محله به‌خصوص برای حضور بانوان و کودکان در ساعاتی از شبانه روز به‌دلیل نبود روشنایی مناسب |
| ۰/۰۶۴۱۷ | ۲/۷۹ | ۰/۰۲۳ | ۷T: امکان کاهش حضورپذیری افراد به‌دلیل اغتشاشات موجود |
| ۰/۰۶۸۸۵ | ۲/۵۵ | ۰/۰۲۷ | ۸T: امکان تأثیر منفی فرسودگی بر مشارکت مردم و احتمال متروکه‌شدن بخش‌هایی از بافت |
| ۰/۰۶۹۶ | ۲/۴۰ | ۰/۰۲۹ | ۹T: امکان افزایش جرم‌خیزی و کاهش تمایل افراد به سکونت در محله به‌دلیل وجود تعداد زیاد زمین بایر |
| ۰/۰۴۵۱۵ | ۲/۱۵ | ۰/۰۲۱ | ۱۰T: نبود امکان دسترسی مناسب اورژانس به درون بافت |
| ۰/۰۴۵۴ | ۲/۲۷ | ۰/۰۲۰ | ۱۱T: امکان افزایش ترافیک به‌دلیل نبود پارکینگ و پارک نامناسب خودروها |
| ۰/۰۵۰۱۶ | ۲/۲۸ | ۰/۰۲۲ | ۱۲T: امکان افزایش جرم‌خیزی به‌دلیل نبود دید ناظر به فضا در برخی از پلاک‌های ریزدانه |
| ۰/۰۴۹۵ | ۲/۲۵ | ۰/۰۲۲ | ۱۳T: امکان کاهش ایمنی به‌واسطه نبود کف‌سازی مناسب در کوچه‌ها |
| ۰/۰۸۱۲ | ۲/۹۰ | ۰/۰۲۸ | ۱۴T: امکان کاهش تمایل افراد به سکونت در محله به‌دلیل کیفیت نامطلوب ساخت‌وساز |



| | | | |
|---------|------|-------|--|
| ۰/۰۸۴۶۸ | ۰/۹۲ | ۰/۰۲۹ | ۱۵T: امکان کاهش ایمنی و تمایل دوچرخه‌سواران به دلیل نبود مسیر دوچرخه |
| ۰/۰۶۲۱ | ۲/۷۰ | ۰/۰۲۳ | ۱۶T: امکان افزایش ترافیک و هرج و مرج به دلیل نبود پارکینگ کافی |
| ۰/۰۷۷۴۹ | ۲/۸۷ | ۰/۰۲۷ | ۱۷T: امکان کاهش ایمنی پیاده‌روها به دلیل تردد موتور سیکلت در پیاده‌روها |
| ۰/۰۵۷۹۸ | ۲/۲۳ | ۰/۰۲۶ | ۱۸T: امکان کاهش حضور گروه‌های آسیب‌پذیر به دلیل طراحی نامناسب و بی‌توجهی به این گروه |
| ۰/۰۷۵۶۶ | ۲/۹۱ | ۰/۰۲۶ | ۱۹T: امکان کاهش ایمنی و حضورپذیری معلولان و نابینایان |
| ۰/۰۷۲۲۵ | ۲/۸۹ | ۰/۰۲۵ | ۲۰T: امکان کاهش ایمنی در محله به واسطه اختلاط سواره و پیاده |
| ۰/۰۷۳۹۸ | ۲/۷۴ | ۰/۰۲۷ | ۲۱T: امکان افزایش آلودگی ناشی از موجودات موذی و بیماری‌های واگیردار |
| ۰/۰۶۸۹ | ۲/۶۵ | ۰/۰۲۶ | ۲۲T: امکان افزایش استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر به دلیل طراحی نامناسب ابنیه |
| ۲/۹۸۹۹۶ | - | ۱ | مجموع امتیازات |

مرحله دوم: تطبیق و تعیین استراتژی‌ها

در این مرحله استراتژی‌هایی تدوین می‌شود که از نقاط قوت بهره می‌گیرد، نقاط ضعف را از پیش رو برمی‌دارد، از فرصت‌ها استفاده می‌کند و با تهدیدها مواجه می‌شود. در این مرحله راهبردها در چهار گروه بر طبق جدول ۳ تدوین می‌شود.

جدول ۳: راهبردهای تحقق ایده شهر خلاق در محله سنگ سیاه شیراز، نگارندگان

| فرصت‌ها | تهدیدها | S WOT |
|---|--|------------------------|
| <p>راهبردهای تهاجمی - رقابتی SO</p> <p>SO11: تقویت عناصر ارزشمند در جهت افزایش خوانایی و حس تعلق ساکنان</p> <p>SO13: بهره‌گیری از ارگانیک بودن بافت در جهت افزایش نفوذپذیری</p> <p>SO2: بسترسازی برای مرمت بناهای تاریخی و بافت ارزشمند در جهت افزایش جذب گردشگردان</p> <p>SO8: تقویت قرارگاه‌های رفتاری و فضای همگانی با بهره‌گیری از مساجد در محله سنگ سیاه</p> <p>SO10: افزایش خوانایی با تقویت توالی نشانه‌ها و تقویت مسیریابی با استفاده از کاربری‌های مذهبی در محله</p> <p>SO11: زنده‌سازی سوابق ذهنی در بافت قدیم محله و افزایش حس تعلق و خوانایی بافت در تصاویر ذهنی اهالی محله با استفاده از عناصر قدیمی و واجد ارزش بافت</p> | <p>راهبردهای تنوع ST</p> <p>ST1: تقویت فضاهای سبز محلی در جهت افزایش حضورپذیری افراد و تقویت تعاملات اجتماعی میان ساکنان</p> <p>ST2: تقویت نشانه‌های موجود در جهت تأمین خوانایی</p> <p>ST4: تأمین ایمنی و امنیت در محدوده</p> <p>ST6: تلاش در جهت فرهنگ‌سازی در پذیرش گردشگری و تأمین امنیت اجتماعی در راستای جلوگیری از بروز تخلفات بالادست تخلفات اجتماعی</p> <p>ST9: در نظر گرفتن تمهیدات لازم در بافت جهت فراهم نمودن آسایش معلولان و نابینایان</p> | <p>نقاط قوت</p> |
| <p>راهبردهای بازنگری WO</p> <p>WO1: تغییر کاربری بناهای قدیمی به کاربری‌های شبانه مانند رستوران و کافه</p> <p>WO2: ایجاد و ترمیم نمای ساختمان‌ها متناسب با بافت تاریخی محله</p> <p>WO12: افزایش جذابیت و رضایت‌مندی محیطی و جذابیت و نفوذپذیری بدنه شهری در تمام اوقات شبانه‌روز</p> <p>WO4: بهبود سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی</p> <p>WO5: استفاده از زمین‌های بایر موجود در جهت ایجاد پارک و فضای سبز عمومی</p> | <p>راهبردهای تدافعی WT</p> <p>WT3: جلوگیری از مهاجرت ساکنان بومی و افزایش حس تعلق خاطر با انجام اقدامات لازم در جهت کاهش فرسودگی بافت</p> <p>WT5: جلوگیری از کاهش حضورپذیری افراد با فراهم نمودن مبلمان شهری مناسب</p> <p>WT6: تأمین روشنایی مطلوب در معابر و فضاهای موجود در راستای القای امنیت لازم برای حضور زنان، کودکان و سالخورده‌گان</p> <p>WT8: سامان‌دهی کالبدی و فعالیتی در بافت در جهت ارتقای روابط اجتماعی</p> <p>WT10: ایجاد تمهیدات لازم جهت تردد خودروهای اورژانسی درون بافت</p> | <p>نقاط ضعف</p> |

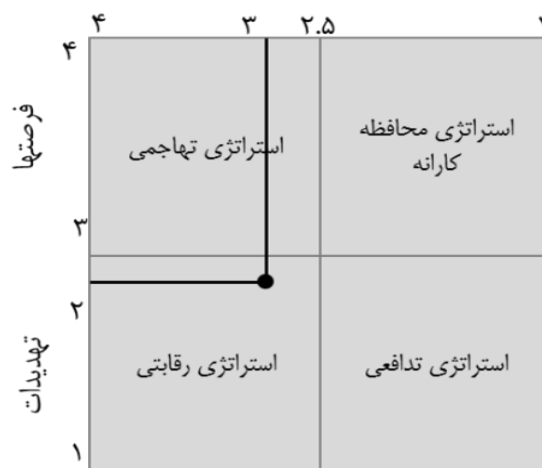


| راهبردهای بازنگری WO | راهبردهای تدافعی WT | نقاط ضعف |
|---|--|----------|
| W۸O۲: بهره‌گیری از زمین‌های بایر در جهت ایجاد پارکینگ و فضاهای چندمنظوره | W۱۱T۱۳: تأمین ایمنی افراد با فراهم نمودن تمهیدات لازم جهت ارتقای کیفیت محیط فیزیکی معابر | |
| W۱۶O۱۶: در نظر گرفتن تمهیدات لازم در راستای مدیریت پسماند و بازیافت زباله‌ها در جهت افزایش سلامت عمومی | W۳T۱۴: تأمین کیفیت مطلوب ساخت‌وسازهای محدوده جهت افزایش تمایل افراد به سکونت در بافت | |
| W۲۰O۱۰: افزایش خوانایی با تقویت توالی نشانه‌ها و تقویت مسیریابی با استفاده از کاربری‌های مذهبی در محله و امکان جهت‌یابی در شب | W۱۹T۱: در نظر گرفتن فضای نشستن و تعاملات اجتماعی در محله | |
| W۲۰O۱۱: زنده‌سازی سوابق ذهنی در بافت قدیم محله و افزایش حس تعلق و خوانایی بافت در تصاویر ذهنی اهالی | W۲۴T۱۷: در نظر گرفتن تمهیداتی به‌منظور کنترل حرکت موتورسیکلت‌ها | |
| W۲۵O۱۴: در نظر گرفتن اصول و ضوابط مربوط به طراحی معابر برای معلولان و افراد نابینا | W۲۵T۹: در نظر گرفتن ضوابط مربوط به طراحی برای افراد نابینا و معلولان | |
| | W۱۶T۲۱: به حداقل رساندن آلودگی‌های زیست محیطی | |
| | W۲۷T۲۰: طراحی معابر و پیاده‌روها مطابق با آیین‌نامه معابر شهری | |

به‌طور کلی ۳۵ عامل داخلی (شامل ۹ قوت و ۲۶ ضعف) و ۳۹ عامل خارجی (شامل ۱۷ فرصت و ۲۲ تهدید) شناسایی شد. براساس نظر متخصصان، در میان نقاط قوت، وجود عناصر ارزشمند تاریخی، با امتیاز ۰/۱۳۸۷۵ و دارای بیشترین امتیاز نهایی است. آلودگی بصری ناشی از آشفتگی نماها با امتیاز نهایی ۰/۰۵۰۴ شدیدترین نقطه ضعف محسوب می‌شود. همچنین، در میان عوامل خارجی، امکان تغییر کاربری بناهای قدیمی به کاربری‌های شبانه مانند اقامتگاه بوم‌گردی، رستوران و کافه با امتیاز نهایی ۰/۱۳۱۲۵ مؤثرترین فرصت و نبود امکان دسترسی مناسب خودروهای اورژانسی به درون بافت، با امتیاز نهایی ۰/۰۴۵۱۵ قوی‌ترین نقاط تهدید به شمار می‌روند.

مرحله سوم: تشکیل ماتریس داخلی و خارجی و اولویت‌های اجرایی

با توجه به جدول‌های ۲ و ۳ و ماتریس ارائه‌شده که نشان‌دهنده موقعیت محله سنگ سیاه شهر شیراز است، مجموع امتیاز ماتریس ارزیابی عوامل داخلی محله سنگ سیاه شهر شیراز برابر ۲/۸۶۰۴۳ و عوامل خارجی برابر ۲/۹۸۹۹۶ به دست آمده است. با توجه به مجموع امتیازهای نهایی عوامل داخلی و خارجی، می‌توان گفت برای دستیابی به بهترین نتایج در جهت نیل به اهداف پژوهش استراتژی‌های رقابتی در اولویت اول هستند (تصویر ۲).



تصویر ۲: ماتریس استراتژی‌ها و اولویت‌های اجرایی SWOT محله سنگ سیاه، نگارندگان



بحث و تحلیل یافته‌های پژوهش

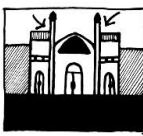
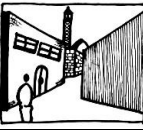

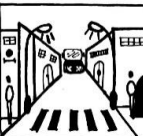

براساس تحلیل‌های انجام‌شده در جدول ۴ استراتژی‌های ایجاد محله خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی به‌ترتیب در جدول شماره ۵ آمده است. با توجه به امتیازدهی متخصصان، در میان راهبردهای ارائه‌شده، راهبرد تقویت فضاهای سبز محلی در جهت افزایش حضورپذیری افراد و تقویت تعاملات اجتماعی میان ساکنان و تقویت نشانه‌های موجود برای تأمین خوانایی در میان راهبردهای ذکرشده در اولویت بالاتری قرار دارند (جدول ۵).

جدول ۵: اولویت‌بندی استراتژی‌های محله خلاق با تأکید بر بُعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| رتبه | امتیاز | استراتژی‌های ایجاد محله خلاق با تأکید بر بُعد کارکردی فضایی |
|------|--------|---|
| ۱ | ۰/۲۱۶ | تقویت فضاهای سبز محلی در جهت افزایش حضورپذیری افراد و تقویت تعاملات اجتماعی میان ساکنان |
| ۲ | ۰/۲۰۵ | تقویت نشانه‌های موجود در جهت تأمین خوانایی |
| ۳ | ۰/۱۶۸ | تلاش در جهت فرهنگ‌سازی در پذیرش گردشگری و تأمین امنیت اجتماعی در راستای جلوگیری از بروز تخلفات به‌ویژه تخلفات اجتماعی |
| ۴ | ۰/۱۳۵ | در نظر گرفتن تمهیدات لازم در بافت جهت فراهم کردن آسایش معلولان و نابینایان |
| ۵ | ۰/۰۹۱ | تأمین ایمنی و امنیت در محدوده |

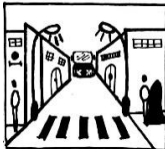
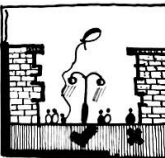
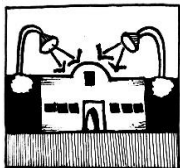
پس از بررسی و تدوین مؤلفه‌های شهر خلاق و عوامل ایجاد خلاقیت در شهرها و تأثیرگذاری آن‌ها بر ارتقای سطح کیفیت زندگی در محلات شهری، تحلیل یکپارچه محله سنگ سیاه با رویکرد چندجانبه و اولویت‌بندی راهبردهای تحقق‌یافته شهر خلاق در محله مورد مطالعه، در این بخش و در قالب جدول ۶ اهداف، راهبردها و سیاست‌های معطوف به راهبردهای تحقق‌یافته شهر خلاق در محله سنگ سیاه تبیین شده است.

جدول ۶: اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در جهت دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| هدف کلان | هدف خرد | راهبرد | سیاست | تصویر |
|---|--|---|--|---|
| دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی | ارتقای سطح کیفیت بصری و منظر عینی محله | افزایش خوانایی با تقویت توالی نشانه‌ها و تقویت مسیریابی با استفاده از کاربری‌های مذهبی در محله و امکان جهت‌یابی در شب | تقویت نشانه‌های هویتی شاخص مانند آرامگاه سیدتاج‌الدین غریب، مسجد مشیر و... در سطح محله |  |
| | | | ایجاد سکانس‌های فضایی متنوع در طول مسیر معابر محلی |  |
| | | | طراحی ورودی‌ها برای ایجاد قرارگاه و افزایش خوانایی (ورودی پارک، ورودی فضاهای باز عمومی، ورودی حمام و...) |  |
| | | | نورپردازی مناسب تقاطع‌ها و نقاط فعال خیابان‌های محله در شب |  |
| | | | استفاده از نورپردازی خاص به‌منظور شناسایی ورودی‌های خیابان و هدایت در مسیر |  |

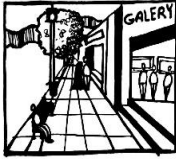
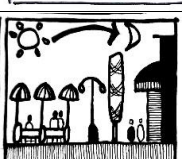

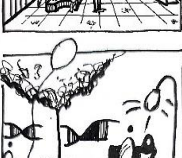
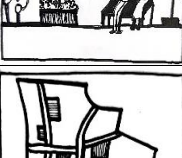
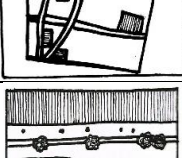


جدول ۶: اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در جهت دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| هدف کلان | هدف خرد | راهبرد | سیاست | تصویر |
|---|--|---|--|---|
| دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی | ارتقای سطح کیفیت بصری و منظر جمعی محله | افزایش خوانایی با تقویت توالی نشانه‌ها و تقویت مسیریابی با استفاده از کاربری‌های مذهبی در محله و امکان جهت‌یابی در شب | تقویت نشانه‌های هویتی شاخص مانند آرامگاه سیدتاج‌الدین غریب، مسجد مشیر و... در سطح محله |  |
| | | | ایجاد سکانس‌های فضایی متنوع در طول مسیر معابر محلی |  |
| | | | طراحی ورودی‌ها برای ایجاد قرارگاه و افزایش خوانایی (ورودی پارک، ورودی فضاهای باز عمومی، ورودی حمام و...) |  |
| | | | نورپردازی مناسب تقاطع‌ها و نقاط فعال خیابان‌های محله در شب |  |
| | | | استفاده از نورپردازی خاص به منظور شناسایی ورودی‌های خیابان و هدایت در مسیر |  |
| | | | طراحی کتج‌ها به منظور افزایش خوانایی و نفوذپذیری در محدوده گره‌های اصلی معابر محلی |  |
| | | | حفظ و بارز نمودن نقاط ارزشمند تاریخی |  |
| | | | اجتناب از هر نوع ساخت‌وساز که دید به عناصر و بناهای شاخص و تاریخی را مخدوش می‌کند. |  |
| | | | حفظ و تقویت نشانه‌های ذهنی ساکنان |  |



ادامه جدول ۶: اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در جهت دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| هدف کلان | هدف خرد | راهبرد | سیاست | تصویر |
|---|--|---|---|---|
| دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی | ارتقای حس حضورپذیری و امنیت اجتماعی در طول شبانه‌روز | افزایش جذابیت و رضایت‌مندی محیطی و جذابیت و نفوذپذیری بدنه شهری در تمام اوقات شبانه‌روز | حفظ و تقویت کاربری‌های باسابقه و ارزشمند با همان نام |  |
| | | | حفظ و تقویت شاخص‌های کالبدی که یادآور خاطرات جمعی هستند. |  |
| | | | استقرار کاربری‌های متنوع و فراغتی در طول مسیرهای محله به نحوی که جاذب گروه‌های مختلف جمعیتی در طول شبانه‌روز باشد. |  |
| | | | به‌کارگیری فضاهای سبز عمومی همراه با آب‌نما به‌منظور تطیف هوا |  |
| | | | در نظر گرفتن عملکردهای پایا در شب به‌منظور جوابگویی به وابستگی فعالیت با توجه به حضورپذیری خیابان‌ها در طول شبانه‌روز (مانند ساندویچ‌فروشی‌ها، سوپرمارکت‌ها و...) |  |
| | | | طراحی فضاهای مکث جمعی برای افزایش ارتباطات چهره به چهره و تعاملات اجتماعی |  |
| | | | تأمین مطلوب خدمات شهری متناسب با توقعات افراد از فضاهای شهری (نظیر مبلمان شهری، کف‌سازی و...) |  |
| | | | استقرار فعالیت‌های خدماتی و آموزشی مورد نیاز زندگی روزمره مردم در خیابان‌های محلی |  |
| | | | تأمین ایمنی افراد با فراهم نمودن تمهیدات لازم به‌منظور ارتقای کیفیت محیط فیزیکی معابر |  |



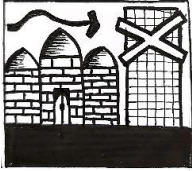

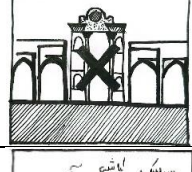
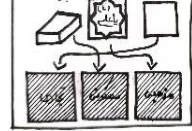
ادامه جدول ۶: اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در جهت دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| تصویر | سیاست | راهبرد | هدف خرد | هدف کلان |
|-------|---|---|---------|---|
| | توجه به تداوم پیاده‌روها در طول مسیر | | | دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی |
| | پرهیز از اختلاف سطح‌های ناگهانی و اندک در کف به نحوی که برای عابران درک‌پذیر باشد. | | | |
| | تأمین روشنایی مناسب در مسیرهای محله در طول شب | | | |
| | کف‌سازی متناسب با حرکت عابرین پیاده در طول پیاده‌روها | | | |
| | حذف کردن موانع دید در عرصه مسیر | | | |
| | پرهیز از کف‌سازی‌هایی که لغزنده هستند. | | | |
| | پر کردن حفره‌ها و پستی‌بلندی‌ها به منظور جلوگیری از سرنگونی افراد روی صندلی چرخدار | | | |
| | جلوگیری از اختلاف پوشش‌های کف در یک مسیر کوتاه و هماهنگ کردن کف‌پوش‌ها به منظور ممانعت از خطر لغزندگی افراد | در نظر گرفتن تمهیدات لازم در بافت جهت فراهم آوردن آسایش معلولان و نابینایان | | |
| | حذف همه موانع از قبیل نرده و پله در محل ارتباط با معابر | | | |

ارتقای کیفیت شبکه حرکت و دسترسی و تأمین ایمنی



ادامه جدول ۶: اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در جهت دستیابی به محله‌ای خلاق با تأکید بر بعد کارکردی فضایی، نگارندگان

| هدف کلان | هدف خرد | راهبرد | سیاست | تصویر |
|--------------------------------------|---------|--|---|--|
| حفاظت تاریخی معماری از فضاها و بناها | | ایجاد و ترمیم نمای ساختمان‌ها متناسب با بافت تاریخی محله | توجه به بروز تداوم تاریخی ناشی از فرایند طبیعی تغییرات در سطح محله |  |
| | | | استفاده از آجر در نمای ساختمان‌ها به عنوان عنصر اصلی معماری ایرانی |  |
| | | | استفاده نکردن از هرگونه تندیس یا المانی که یادآور معماری غربی باشد. |  |
| | | | استفاده از مصالح بنا با توجه به کاربری |  |

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

شهر خلاق به عنوان مفهومی که در آن خلاقیت به عنوان یک عامل استراتژیک در توسعه شهری تلقی می‌شود، در ابتدا در پاسخ به مشکلات فزاینده شهرنشینی مطرح شده است، اما امروزه به یکی از مؤثرترین پیشران‌های توسعه شهری به‌ویژه در سطوح محلی تبدیل شده است. ایده شهر خلاق طرفدار این است که فرهنگ خلاقیت در نحوه عملکرد ذی‌نفعان شهری تعبیه شود؛ به نحوی که با تشویق و مشروعیت بخشیدن به استفاده از تخیل در حوزه‌های عمومی و خصوصی و اجتماعی، بانک ایده‌ها و راه‌حل‌های بالقوه در مواجهه با هر مسئله شهری با بهره‌گیری از ظرفیت‌های در دسترس فراهم آید. در راستای نیل به این هدف، بسیج همه شهروندان، گروه‌ها، نهادها، سازمان‌های دولتی و خصوصی برای انباشت ایده‌ها، استعدادها، مهارت‌ها و پتانسیل‌ها برای جریان‌سازی اجتماعی ضرورت دارد. آنچه در این پژوهش بررسی شد، ارزیابی وضعیت محله تاریخی سنگ سیاه واقع در شهر شیراز به عنوان محدوده واجد ارزش و زمینه‌ساز تحقق بسیاری از آرمان‌های ایده شهر خلاق، از منظر شاخص‌های این ایده بود. در راستای تحلیل یکپارچه از مدل سوات و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی با پرسشگری از اهالی محله و همچنین متخصصان طراحی شهری بهره گرفته شده است. با توجه به تحلیل‌های مبسوط انجام‌شده، محله سنگ سیاه با وجود ظرفیت‌ها و امکانات بالقوه بسیار، از منظر شاخص‌های توسعه محله خلاق، با تهدیدهای فراوانی روبه‌رو است که اتخاذ استراتژی مناسب در مرتفع کردن آن، می‌تواند وضعیت را به سمت مطلوبی هدایت کند. بنا بر آنچه پیش‌تر آمد، برخی ایده‌های طراحی شهری مرتبط با تحقق ایده شهر خلاق در محله سنگ سیاه به شرح زیر است:

الف) تقویت خوانایی و حفاظت از میراث تاریخی: محدوده مطالعه آثار تاریخی زیاد است و حفاظت از آن‌ها نقش بسیار مهمی در حفظ هویت محله دارد؛ بنابراین شاخص کردن نشانه‌های موجود، راهی برای تقویت خوانایی در محدوده است. همچنین نتایج حاصل از پرسش‌نامه بیانگر این است که حفظ گونه‌ها و آثار تاریخی و وجود معماری منحصر به فرد و جذاب در خلاقیت محله تأثیرگذار است.

ب) وجود تنوع عملکردی: با توجه به این موضوع که کاربری‌های بایر و بدون فعالیت در سطح محدوده دیده می‌شوند، می‌توان برای حل این معضل با مکان‌یابی کاربری‌های متنوع و مورد نیاز ساکنان و فراهم نمودن زمینه‌های اشتغال، سطح درآمد و کیفیت زندگی ساکنان محله را ارتقا بخشید. تحلیل داده‌های حاصل در ارتباط با مؤلفه عملکردی بیانگر این مهم است



که فراهم کردن زیرساخت‌های شهری نظیر مبلمان‌های شهری و تنوع در آن‌ها، وجود فضاهای چندکارکردی، اختلاط کاربری و تنوع فعالیت‌ها، وجود فضاهای عمومی انعطاف‌پذیر برای برگزاری مراسم‌ها و کاربری‌های مشوق از جمله عوامل مؤثر در دستیابی به محله‌ای خلاق است.

ج) تأمین ایمنی و امنیت در محدوده: همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، یکی از معضلات اساسی در محدوده مطالعه، مسئله نبود ایمنی و امنیت است. بنا بر نتایج حاصل برای حل این معضل می‌توان با نورپردازی مناسب معابر و فضاهای موجود، جانمایی کاربری‌های فعال در شب و... در سطح محدوده زمینه، حذف مسیرهای دارای نقاط کور و مستعد بزه که برای افراد محله، به‌خصوص قشر آسیب‌پذیر تردد و انجام فعالیت‌های روزمره در طول شب و ساعات تاریکی و حتی بعضی روزها را دچار مشکل می‌کند، فراهم کرد که به دنبال آن امنیت نیز برقرار خواهد شد. همچنین، تفکیک مسیرهای سواره و پیاده و فراهم کردن تسهیلات برای تردد افراد آسیب‌پذیر و معلول از جمله عوامل مؤثر در دستیابی به محله‌ای خلاق است.

در یک جمع‌بندی کلی راهکارهای استفاده از احساس تعلق ساکنان محله برای حفاظت از محله و استفاده از پتانسیل‌های موجود در جهت تقویت نقش مشارکتی مردم در عمران و بهسازی محله، وجود نشانه‌هایی از شهر و فرهنگ منطقه جهت ایجاد تصویر ذهنی مطلوب، خلق فضاهای شهری با ظرفیت جذب و نگهداری طبقات خلاق شهری، پیش‌بینی کاربری‌های خدماتی که تضمین‌کننده تداوم حضور خلاقانه شهروندان است، ایجاد تنوع کاربری و فعالیت‌ها جهت پاسخگویی به طیف متنوعی از شهروندان، وجود جداره‌های فعال و ایجاد فضاهای فراغتی و محیطی غیررسمی برای استفاده گروه‌های سنی مختلف، ارتقای کیفیت عرصه‌های همگانی به‌عنوان مکان‌های هویت‌بخش و استفاده از هنرمندان و نمودهای هنری آنان در منظر شهری در جهت ایجاد خلاقیت در محله‌های تاریخی می‌تواند راهگشا باشد.

بیانیه‌ها

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تضاد منافی مرتبط با این پژوهش وجود ندارد.

مشارکت مالی

این پژوهش از هیچ منبع مالی اعطایی سازمان‌های دولتی یا خصوصی برای پیشبرد تحقیق استفاده نکرده است.

رضایت آگاهانه

تمام شرکت‌کنندگان در این پژوهش رضایت آگاهانه خود را به‌صورت کتبی اعلام کرده‌اند.

مشارکت نویسندگان

ایده‌پردازی و طراحی مطالعه: فاطمه شمس؛ گردآوری و مدیریت داده‌ها: نرگس پیراحمدیان؛ تحلیل و تفسیر داده‌ها: فاطمه شمس و نرگس پیراحمدیان؛ تصویرسازی: نرگس پیراحمدیان؛ نگارش پیش‌نویس اولیه: نرگس پیراحمدیان؛ بازبینی و اصلاح مقاله: محمدرضا پورجعفر و فاطمه شمس؛ مدیریت پروژه تحقیقاتی: محمدرضا پورجعفر و فاطمه شمس؛ اعتبار سنجی و تأیید نهایی: تمام نویسندگان نسخه نهایی مقاله را تأیید کرده‌اند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از ساکنین محله سنگ سیاه شیراز که در تکمیل اطلاعات مورد نیاز با ایشان همکاری نمودند، تشکر می‌کنند.

پی‌نوشت

1. Ratiu
2. Charles Landry
3. Richard Florida
4. Trip & Romein
5. Sasaki
6. Hani
7. Gertler



منابع

۱. رفیعیان، مجتبی، و شعبانی، مرتضی. (۱۳۹۱). تحلیل شاخص‌های خلاقیت شهری در نظام سکونتگاهی استان مازندران، جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۵ (۶۱)، ۹۱-۴۳.
۲. سرور، رحیم، و خدایی، یوسف. (۱۳۹۱). شهرهای خلاق رویکردی نوین به توسعه پایدار شهری. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی. مؤسسه سرآمد همایش کارین.
۳. شهبان، پویان، و رهگذر، عرفانه. (۱۳۹۱). پیوند محیط خلاق با شهر، منظر، ۴ (۹۱)، ۷۶-۳۷.
۴. شیخ اعظمی، علی، و نجم، فاطمه. (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر شهرهای خلاق و کیفیت زندگی شهری. اولین کنفرانس بین‌المللی و دومین کنفرانس ملی به‌سوی شهرسازی، معماری، عمران و هنر دانش‌بنیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.
5. A Creative City Task Force (CCFT). (2008). A creative city task force report. London.
6. Anttiroiko, A. V. (2014). Creative city policy in the context of urban asymmetry. *Local Economy*, 29(8), 854–867. <https://doi.org/10.1177/0269094214542051>
7. Borén, T., & Young, C. (2016). Conceptual export and theory mobilities: Exploring the reception and development of the creative city thesis in the post-socialist urban realm. *Eurasian Geography and Economics*, 57(4–5), 588–606. <https://doi.org/10.1080/15387216.2016.1167957>
8. Bowitz, E., & Ibenholdt, K. (2009). Economic impacts of cultural heritage—Research and perspectives. *Journal of Cultural Heritage*, 10, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2009.03.002>
9. Cerisola, S., & Panzera, E. (2021). Cultural and creative cities and regional economic efficiency: Context conditions as catalyzers of cultural vibrancy and creative economy. *Sustainability*, 13(13), 7150. <https://doi.org/10.3390/su13137150>
10. European Commission. (2010). Green paper—Unlocking the potential of cultural and creative industries. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1cb6f484-074b-4913-87b3-344ccf020eef/language-en> (accessed on December 8, 2018).
11. Faggian, A., Partridge, M., & Malecki, E. (2017). Creating an environment for economic growth: Human capital, creativity, or entrepreneurship? *International Journal of Urban and Regional Research*, 41, 997–1009. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12501>
12. Fleming Creative Consultancy. (2015). Cultural and creative spillovers in Europe: Report on a preliminary evidence review. Retrieved from https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/Cultural_creative_spillovers_in_Europe_full_report.pdf (accessed on June 24, 2021).
13. Florida, R. (2003). Cities and the creative class. *City & Community*, 2(1), 3–19. <https://doi.org/10.1111/1540-6040.00034>
14. Freestone, R., & Gibson, C. (2016). The cultural dimension of urban planning strategies: An historical perspective. In *Culture, urbanism and planning* (pp. 21–41). Routledge.
15. Gertler, M. S. (2004). Creative cities: What are they for, how do they work, and how do we build them? (pp. 1-13). Canadian Policy Research Network, Family Network.
16. Grodach, C. (2017). Urban cultural policy and creative city making. *Cities*, 68, 82-91. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.05.013>
17. Hani, U., Azzadina, I., Sianipar, C. P. M., Setyagung, E. H. & Ishii, T. (2012). Preserving cultural heritage through creative industry: A lesson from Saung Angklung Udjo. *Procedia Economics and Finance* 193-200, 4. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00330-4](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00330-4)
18. Hatuka, T., Rosen-Zvi, I., Birnhack, M., Toch, E., & Zur, H. (2018). The political premises of contemporary urban concepts: The global city, the sustainable city, the resilient city, the creative city, and the smart city. *Planning Theory & Practice*, 19(2), 160-179. <https://doi.org/10.1080/14649357.2018.1455216>
19. Jackson, M. R., Kabwasa-Green, F., & Herranz, J. (2006). Cultural vitality in communities: Interpretation and



- indicators. Culture, Creativity and Communities Program, Urban Institute. Available online at <https://www.urban.org>
20. Karvelyte, K. (2017). Making a creative city with Chinese characteristics: Perspectives from Shanghai, Hong Kong, and Taipei (Doctoral dissertation, University of Leeds). <https://etheses.whiterose.ac.uk>
 21. Kozina, J., Bole, D., & Tiran, J. (2021). Forgotten values of industrial city still alive: What can the creative city learn from its industrial counterpart? *City, Culture and Society*, 25, 100395. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2021.100395>
 22. Landry, C. (2012). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Routledge.
 23. Lazzaro, E. (2021). Linking the creative economy with universities' entrepreneurship: A spillover approach. *Sustainability*, 13, 1078. <https://doi.org/10.3390/su13031078>
 24. Light, D., Crețan, R., Voiculescu, S., & Jucu, I. S. (2020). Introduction: Changing tourism in the cities of post-communist Central and Eastern Europe. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22, 465-477. <https://doi.org/10.1080/19448953.2020.1787577>
 25. Markusen, A., & Nicodemus, A. G. (2018). Creative placemaking: Reflections on a 21st-century American arts policy initiative. In *Creative placemaking* (pp. 9-27). Routledge.
 26. Monclús, J., & Medina, C. D. (2017). Urbanisme, Urbanismo, Urbaniística: Latin European Urbanism. In *The Routledge handbook of planning history* (pp. 147-160). Routledge.
 27. Montalto, V., Moura, C. J. T., Langedijk, S., & Saisana, M. (2019). Culture counts: An empirical approach to measure the cultural and creative vitality of European cities. *Cities*, 86, 167-185. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.09.011>
 28. Orankiewicz, A., & Turała, M. (2021). Exploring paths to creative city emergence: The example of three Polish cities. *Regional Science Policy & Practice*, 13(3), 659-672. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12424>
 29. Petit, S., & Seetaram, N. (2018). Measuring the effect of revealed cultural preferences on tourism exports. *Journal of Travel Research*, 58, 1262-1273. <https://doi.org/10.1177/0047287518800387>
 30. Pięć, A. (2024). Use diversity in shaping vivid housing neighbourhoods on the example of Eindhoven. *Środowisko Mieszkaniowe/Housing Environment*.
 31. Prayudi, P., Ardhanariswari, K. A., & Probosari, N. (2024). Destination branding management: The role of ministry of tourism and creative economy development in creating a creative city in Indonesia. In *2nd International Conference on Advance Research in Social and Economic Science (ICARSE 2023)* (pp. 171-181). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-94-6239-526-5_19
 32. Ratiu, D. (2013). Creative cities and/or sustainable cities: Discourse and practices. *City, Culture and Society*, 4, 125-135. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2013.04.003>
 33. Redaelli, E. (2011). Analyzing the creative city governance: Relational processes in Columbus, Ohio. *City, Culture and Society*, 2, 85-91. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2011.10.001>
 34. Redaelli, E. (2016). Creative placemaking and the NEA: Unpacking a multi-level governance. *Policy Studies*, 37(4), 387-402. <https://doi.org/10.1080/01442872.2016.1188903>
 35. Richards, G., & Hannigan, J. (2017). *The SAGE handbook of new urban studies*. Sage Publications Ltd.
 36. Sasaki, M. (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. *Cities*, 27, S3-S9. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.03.002>
 37. Scott, A. J. (2006). Creative cities: Conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 28(1), 1-17. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2006.00256.x>





38. Segovia, C., & Hervé, J. (2022). The creative city approach: Origins, construction and prospects in a scenario of transition. *City, Territory and Architecture*, 9(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s40410-022-00151-0>
39. Trip, J. J., & Romein, A. (2010). Creative city policy: Bridging the gap with theory. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(4), 395-408. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00626.x>
40. UNCTAD. (2008). Creative economy report 2008. United Nations Conference on Trade and Development. Available online: http://unctad.org/en/docs/ditc20082cer_en.pdf
41. Vanolo, A. (2008). The image of the creative city: Some reflections on urban branding in Turin. *Cities*, 25, 370-382. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.08.001>
42. Whiting, S., Barnett, T., & O'Connor, J. (2022). Creative City RIP. *M/C Journal*, 25(3). <https://doi.org/10.5204/mcj.2778>

